

2018 TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ
KAZANIMLARIN ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİLERİ
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
EVALUATION OF THE ACQUISITIONS IN THE 2018 TURKISH
LANGUAGE TEACHING PROGRAM IN TERMS OF HIGH-LEVEL
THINKING SKILLS

YUSUF SÖYLEMEZ

Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
*Assist. Prof. Dr. Ağrı İbrahim Çeçen University, Faculty of art and sciences,
Department of Turkish Language and Literature*

ysoylez@agri.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0003-1331-3834>

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi-Journal of Turkish Researches Institute
TAED-63, Eylül-September 2018 Erzurum
ISSN-1300-9052

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article

Geliş Tarihi-*Received Date* : 18.07.2018

Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 10.09.2018

Sayfa-*Pages* : 345-384

 <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat3991>

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/ataunitaead>

This article was checked by

 iThenticate®

**2018 TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ KAZANIMLARIN
ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİLERİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

EVALUATION OF THE ACQUISITIONS IN THE 2018 TURKISH
LANGUAGE TEACHING PROGRAM IN TERMS OF HIGH-LEVEL
THINKING SKILLS

YUSUF SÖYLEMEZ

Öz

Bilim, teknolojiadaki gelişmeler, iletişimin hızı ve küreselleşmenin getirdiği olumlu olumsuz yenilikler, bireyin bunlara uyum sağlamada düşünme ve üst düzey düşünme becerilerini kullanmasını zorunlu kılmaktadır. Bunun için tüm ülkeler gibi Türkiye de eğitim-öğretim programlarını yenilemekte ve güncellemektedir.

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı da “Türkiye Yeterlilik Çerçevesi” bağlamında güncellenmiştir. Bu araştırma, dört temel dil becerisi alanındaki kazanımların yönelik olduğu üst düzey düşünme becerilerini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki tüm kazanımlar oluştururken örneklemini amaçlı örneklem yolu ile seçilmiş 4-8. sınıflara ait temel dil becerileri kazanımları oluşturmaktadır. Ortaokula yönelik yapılan bu çalışmada 4. sınıf kazanımlarına da yer verilmesinin sebebi ilkökul ve ortaokul arasında bir bütünlük olup olmama durumunu ortaya koymaktır.

Nitel araştırma yöntemine göre gerçekleştirilen çalışmada veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi tercih edilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla kodlayıcılar arası güvenilirlik kullanılmış ve % 90 oranında anlaşma sağlanmıştır. Toplanan veriler, betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir.

Sonuç olarak 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda eleştirel düşünme ve yansıtıcı düşünme açısından zengin bir içerik belirlenirken yaratıcı düşünmeyle ilgili kazanımların az, problem çözme ile ilgili olan kazanımlarınsa çok

Abstract

Science, developments in technology, the speed of communication and the positive and negative innovations brought by globalization make it necessary for the individual to use thinking and high-level thinking skills in harmony. Turkey as well as countries in the world for it to renew and update the curriculum.

2018 Turkish Language Teaching Program in Turkey "Qualifications Framework" was revised in context. This research was conducted in order to identify the high-level thinking skills to which the achievements in the four basic language skills are directed. The student's universe was selected by means of sampling for the purpose of sampling all the achievements in the 2018 2018 Turkish Lesson Curriculum. The basic language skills of the classes are the achievements. The reason for giving the 4th class achievements in this study for middle school is to show the integrity between primary and secondary school.

In the study conducted according to the qualitative research method, a document review was preferred as the data collection method. To ensure the reliability of the study, inter-encoder reliability was used and 90% agreement was reached. The collected data were analyzed by descriptive analysis method.

As a result, it has been determined that while acquiring a vast amount of content for critical thinking and reflective thinking, achievements related to creative thinking are few and achievements related to problem solving are minimal. The distribution of high-level thinking skills also differs in terms of their ability to

az olduğu tespit edilmiştir. Kazanımlardaki üst düzey düşünme becerilerinin dağılımı da anlama ve anlatma becerileri açısından yine farklılık göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı, üst düzey düşünme becerileri, kazanımlar.

understand and explain.

Key Words: 2018 Turkish Lesson Teaching Program, high level thinking skills, achievements.

Giriş

İnsan gibi eğitim de durağan değildir. İlerlemek, değişmek ve gelişmek zorundadır. Bunun için program geliştirme çalışmaları yapılmakta, çağı yakalayabilecek öğrenciler yetiştirmek için müfredatlar düzenlenmektedir. Eğitimde istediği seviyeyi PISA gibi uluslararası ölçme faaliyetlerinde bir türlü yakalayamayan ülkelerden biri olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Mesleki Yeterlilik Kurumu'yla "Türkiye Yeterlilik Çerçevesi"ni güncelleme ve Millî Eğitim Bakanlığı nezdinde öğretim programlarını yenilemek ve güncelleştirmek için çalışmalar yürütmektedir. 2018 yılında Talim Terbiye Kurulu tarafından güncellenen öğretim programları da bu çabanın bir ürünü olarak yürürlüğe girmiştir. Programın amacı ise şu şekilde verilmektedir:

"Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bir taraftan farklı konu ve sınıf düzeylerinde sarmal bir yaklaşımla tekrar eden kazanımlara ve açıklamalara, diğer taraftan bütünsel ve bir kerede kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktılarına yer verilmiştir." (MEB, 2018).

Programda, ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, "Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi"nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlama amacı da ayrıca belirtilmiştir (MEB, 2018).

Görüldüğü üzere bireyden yalnızca bilgi sahibi olması değil belli becerileri kazanması ve bu becerileri kullanarak yaşam boyu öğrenmeye devam ederek kendini geliştirmesi, öğrendiklerini yaşama taşıyabilmesi beklenmektedir. Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'nde de Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi referansı ile yer verilen anahtar yeterlilikler de yukarıda zikredilen ifadeleri destekler mahiyettedir:

Anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade (MYK, 2015).

Anahtar yeterliliklere bakıldığında okul dışında da devam eden bir öğrenme anlayışı benimsendiği görülmektedir. Özellikle anadilde iletişim yeterliği doğrudan Türkçe temel dil

becerileri ile ilgilidir. Çalışma alanı sınırları dikkate alındığında *dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade* başlıklarının programdaki yansımalarının Türkçe öğretimindeki kazanımları ilgilendirdiği ve üst düzey düşünme becerileri ile ilişkili olduğu söylenebilir. Nitekim 2018 Türkçe Öğretim Programı'nın (TÖP) özel amaçları da bu yönde tezahür etmiştir:

Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

- *dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,*
- *Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,*

- *okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,*

- *okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması,*

- *duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması,*

- *bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi,*

- *basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,*

- *okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması,*

- *millî, manevî, ahlaki, tarihi, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,*

- *Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır (MEB, 2018: 8).*

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda eleştirel düşünme dışındaki üst düzey düşünme becerilerinin doğrudan ifade edilmediği amaçlar doğrultusunda dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma alanlarında kazanımlar hazırlanarak belli açıklamalara yer verilmiştir. Bu bakımdan çalışmanın temelini oluşturan üst düzey düşünme becerilerini (eleştirel, yaratıcı, yansıtıcı düşünme ve problem çözme) kısaca tanımlamak yerinde olacaktır.

1.1. Üst Düzey Düşünme Becerileri

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te düşünme; duyum ve izlenimlerden, tasarımlardan ayrı olarak aklın bağımsız ve kendine özgü durumu; karşılaştırmalar yapma, ayırma, birleştirme, bağlantıları ve biçimleri kavrama yetisi (<http://tdk.gov.tr>) olarak tanımlanmaktadır.

Söylemez (2015), düşünme ile ilgili yaptığı taramadan elde ettiği sonuçları şöyle özetlemektedir: “Düşünme, kişinin fiziksel ve ruhsal dengesini bozan içerden ya da dışardan kaynaklanan durumların ortadan kaldırılması için başvuru kasıtlı zihinsel davranışların bütünü, çevreye dair bilgilerin işlenmesi, yaşam ve düşünme yoluyla elde edilenleri kavramsallaştırma, uygulama, analiz ve değerlendirmenin disipline edilmiş biçimi, bir konuda görüş bildirmek; bir sonuca çözüm üretmek; bir konuda karar vermek, bir konuyu incelemek; nesne ve olaylar arasındaki ilişkilerden yola çıkarak bir sonuca

varmak; eldeki bilgileri karşılaştırmak, ayırmak, birleştirmek, kavramak gibi bilişsel girişimler, içsel sembolik aktivitelerle üretken fikir veya sonuçlardan yeniyi doğuran bir düzen, bir insanın giriştiği birtakım kontrollü alıştırmalar ve anlamlı zihinsel aktiviteler olarak da tanımlanmaktadır.”

Küreselleşen dünyada -yukarıdaki tanımlama ve özelliklere rağmen- *düşünme becerisi* zorunlu ancak bireyi eğitilmiş saymakta yetersiz kalan bir kriter olarak görülmektedir. Üst düzey düşünme becerilerine sahip, öğrenmeyi bilen ve öğrenme sürecinde üst düzey düşünme becerilerini işe koşabilen ayrıca bilgi ve becerilerini günlük hayatta aktif olarak kullanabilen bireyler donanımlı olarak kabul edilmektedir. Hayat, doğal ve yapay problemleri barındıran bir yapı olduğundan insan bu problemlerle baş edebilmeli, edindiği tecrübeleri yeni durumlara aktarabilmelidir (Moon, 2004; Gelbal, 1991; Sarıkaya, 2018; Gavaz, 2015; Adair, 2015). Bunun için de yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme ve problem çözme becerilerine sahip olmalıdır.

1.1.1. Yaratıcı Düşünme

Anlamları birbirinden farklı olsa da yaratıcılık ile yaratıcı düşünme çoğunlukla birbirinin yerine kullanılmaktadır. Yaratıcı düşünme daha ziyade zihinsel etkinlikleri, daha geniş ve kapsayıcı olan yaratıcılık ise zihinsel ve performansa dayalı etkinliklerin ikisini birlikte çağrıştırmaları bakımından birbirinden ayrılmaktadır (Palandökenliler, 2008: 10).

Senemoğlu (2009: 543) yaratıcılığın farklı durumlarda özgün, esnek, akıcı düşünmeyi içerdiğini ifade eder:

– Özgünlük, benzersiz cevaplar üretme olarak tanımlanmaktadır.

– Esneklik, değişen koşullara uyum sağlama yeteneğidir.

– Akıcılık ise, fikirlerin hızlı bir şekilde sıralanmasıdır.

– Yaratıcılıkta önemli olan, rutinleri aşarak farklı yönleri belirlenen problemlere özgün yollardan alternatif çözümler üretebilmektir (Palandökenliler, 2008: 11). Yaratıcı diye tabir edilen bireylerde bulunan bu özellik psikologlar tarafından, çok boyutlu düşünme / iraksak düşünme diye adlandırılır. Bulguların yönlendirdiği mantıklı ve en iyi tek çözüme ulaşmanın önemsendiği tek boyutlu düşünmenin aksine çok boyutlu düşünme / iraksak düşünme, karşılaşılan bir probleme özgün, alternatif ve birçok çözüm üretebilmedir (Gibson ve Chandler, 1988; akt. Senemoğlu, 2009).

– Yaratıcı bireylerin özellikleri: öğrenmeye hazır, ilgili, (dilde, çağrışımlarda, düşünsel anlamda, anlatımda) akıcı, (düşüncede) esnek ve özgür, meraklı, hayal gücünü kullanabilen, deneyen, araştıran, kalıplardan kurtulup yeni fikirler üreten, (farklı olana, yeniliğe karşı) istekli, görülmemiş –benzersiz- şeyler üzerinde durabilen, risk alabilen, entelektüel, eğlenceli, (güzel ve estetik olana) duyarlı, yüksek düzeyde öz eleştiriye ve mizaha açık... Bu özelliklere göre yaratıcılık çok boyutlu yetenektir ve zihin tek yönlü düşünceden uzaklaştıkça üst düzey bilişsel işlemleri gerçekleştirebildikçe yaratıcılığa yaklaşır (Temizkan, 2011).

1.1.2. Eleştirel Düşünme

Eleştiri kavramı genel itibari ile bir konunun ya da kişinin olumsuz yönlerini ortaya koyma olarak anlaşılırken aslında kavramın ne demek olmadığını ortaya koymaktadır (Yağcı, 2008). Eleştiri bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup

göstermek amacıyla inceleme işi, tenkit; (felsefi manada) özellikle bilginin temellerini ve doğruluk durumunu inceleme, sınama, yargılama anlamına gelmektedir (<http://tdk.gov.tr>).

Eleştirel düşünme ile ilgili ise pek çok tanım yapılmıştır. Güven ve Kürüm (2006), üst düzeyde bilişsel becerileri gerektiren, karmaşık ve kapsamlı bir süreç; Paul (1998; akt. Hotaman, 2008: 17), gözlem ve bilgiye dayanarak sonuçlara ulaşma olarak görürken Munzur (1999), anlamayı ciddi olarak istemek, bilgiyi değerlendirmek ve çözümler yapmak olarak değerlendirmiştir. Lipman (1988; akt. Şahinel 2002: 4-5), ölçütlere dayalı olarak yargılamaya yardımcı olan yetkin ve güvenilir bir biçimde gerçekleştirilen, kendini doğrulayan ve bağlama duyarlı düşünme tanımı yaparak değerlendirme boyutunu ön plana çıkarmıştır. Gürkaynak vd. (2008), bireylerin amaçlı olarak ve kendi kontrolleri altında yaptıkları, alışılmış olanın ve kalıpların tekrarının engellendiği, önyargıların, varsayımların ve sunulan her türlü bilginin sınıandığı, değerlendirildiği, yargılandığı ve farklı yönlerinin, açımlarının, anlamlarının ve sonuçlarının tartışıldığı, fikirlerin çözümlenip değerlendirildiği, akıl yürütme, mantık ve karşılaştırmanın kullanıldığı ve sonucunda belirli fikirlere, kuramlara veya davranışlara varılan düşünme biçimi şeklinde tanımlayarak geniş bir çerçeve oluşturmaya çalışmışlardır. Güneş (2007) ise kuşku temelli sorgulayıcı bir yaklaşımla konulara bakma, yorum yapma ve karar verme becerisi olarak değerlendirmiştir.

Bunların dışında 1990 yılında yayımlanan Delphi Raporu'nda, yorumlama, analiz, değerlendirme ve çıkarımla birlikte kararın dayandığı delilsel, kavramsal, metotsal, ölçütsel ya da içeriksel incelemelerin açıklamasıyla da sonuçlanan amaçlı, öz düzenleyici bir karar mekanizması (Şentürk, 2009: 21) olarak ortak bir tanım ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Eleştirel düşünme kavramına yönelik çok sayıda tanım olmakla birlikte, genel olarak tüm tanımlar gerekli birim bilgilerin seçilmesi, ilişkilerinin değerlendirilmesi ve yapılan çıkarımlarla yeni ve uygulanabilir sonuçlara varılması üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Gülveren, 2007: 21).

Eleştirel düşünme aktif, bağımsız, yeni düşüncelere açık olmayı, düşünceleri destekleyen delilleri ve nedenleri dikkate almayı, organizasyonu gerektirir (Özden, 2005).

Oflas (2009) da çalışmasında eleştirel düşünmenin özelliklerini 12 başlıkta incelemiştir:

Orijinallik, zihinsel cesareti geliştirme, disiplinler arası ilişki kurma, derinlemesine sorgulama, fikrinsel uyanıklık, üretkenlik, karşı fikirleri olgunlukla karşılama, tutarsızlıkları fark etme, çok boyutlu düşünme, eleştirel düşünme ve hayatilik (gerçeklik), düşünme üstüne düşünme, kuşkuculuk/şüphecilik.

Eleştirel düşünme becerisinin özellikleri Sosyal Bilgiler Eğitim Programı'nda (MEB, 2006) ise şöyle sıralanmıştır:

- Bir delil kullanma veya kaynağa dayanma
- Neden-sonuç ilgisini tespit etme
- İlkeleri oluşturma
- Genelleme yapma
- Değişik bakış açılarını açıklamak
- Kararları sorgulama
- Sınıflama yapma
- Değerlendirme (ölçüt belirleme)
- Mukayese etme

- Alakalı ve alakasız bilgiyi fark etme
- Kalıp yargıları ayırt etme
- Çıkarımda bulunma

Eleştirel düşünme bununla ilgili eğilim sahibi olmakla başlayan, araştırma, kaynağa inme, bilgiyi, kaynağı, bilgiyi sunanı, neden, amaç ve tutarlılık gibi kriterlerle değerlendirmeyi gerektiren ve süreç üstünde düşünmeyi önemseyen esnek bir düşünme biçimidir. Bireyin doğruya ulaşmada ve bilgiyi seçmede en önemli yardımcısı konumundadır.

1.1.3. Yansıtıcı Düşünme

“Yansıtma yaşantıların/tecrübelerin tekrar yapılandırıldığı ve bunların üstüne yorum yapılan bir süreçtir.” (Stevens ve Cooper, 2009: 3).

Her yansıtma için dikkat edilmesi gereken husus, deneyimin kendisinin değil, deneyimlerdeki anlamı, bunun önemini anlamaya çalışmanın öne çıkarıldığıdır (Ergüven, 2011: 15).

Bu tanımlarda görüldüğü gibi yansıtıcı düşünme eğitim sürecinde doğru kararlar verebilme yetisi kazanabilme ile yakından ilişkili, problemlere çözüm yolları arama ve böylece kendi düşüncelerini, davranışlarını yeniden oluşturabilmeyi amaçlayan, aktif ve amaçlı, öze ve dışa dönük sorgulayıcı bir süreçtir (Tican, 2013: 16).

Bireyin, yansıtıcı düşünme becerisini kazanabilmesi için öncelikle konuyla ilgili olumlu tutumlarının olması gerekir. Dewey (1933; akt. Kızılkaya ve Aşkar, 2009) bu tutumları şu şekilde açıklamıştır:

Açık görüşlülük: Zihni yeni problemleri dikkate almasını engelleyen, yeni fikirlere odaklanma motivasyonunu olumsuz etkileyen ön yargı, tarafgirlik ve benzeri alışkanlıklardan kurtulmuş olmaktır.

Bütün kalbi ile desteklemek: Birey, ister bir nesne ister bir sebeple samimiyetle alakadar olduğu zaman, kendini ilgilendiği şeyin içine sokar, kendini ona adar. Buna da bütün kalbiyle desteklemek denir.

Sorumluluk: Yansıtıcı düşünme için yeterli motivasyonu ve konuya kendini verebilme kapasitesini ve şevkini kazanmayı sağlayacak gerekli bir ahlaki özelliktir.

Yansıtıcı düşünme süreci tek boyutlu değil aşamaları olan çok boyutlu bir süreçtir. Dewey bu süreci sırasız ancak birbirleriyle uyum zorunluluğu olan beş aşama olarak değerlendirir: öneriler, problem, hipotezler, nedenleme ve test etme (Kızılkaya ve Aşkar, 2009: 84).

Sorgulama yapmak için tetikleyici mahiyeti olan (1) öneriler, bireyin kafasını karıştıran durumla ilgili oluşan düşüncelerden oluşur. (2) Problem, bireyin kafası karıştığında bununla ilgili geliştirdiği bakış açısıdır. (3) Hipotezler, öneriler temel alınarak üretilen, olası çözümlerdir. (4) Nedenleme; tecrübe, düşünce ve bilgilerin bir araya gelerek öneriler, hipotez ve test etme süreçlerinin hayata geçmesini sağlaması olarak ifade edilebilir. (5) Test etme ise mevcut problemin çözülmesi yahut yeni bir problemin ortaya konulmasıdır.

1.1.4. Problem Çözme

Bir durum kişiye göre problem olarak nitelenebilir (Henderson & Pingry, 1953). Kişi çözüm için engelle karşılaşmışsa ve devam edemiyorsa onun için bir problem var

demektir. Hayat çözülmeyi bekleyen bir yığın sorundan ibarettir ve insanlar günlük yaşamda hemen hemen her gün önemli önemsiz, çözümlü çözümsüz, basit ya da karmaşık birçok sosyal içerikli sorun durumlarıyla karşılaşmaktadır (Çekici, 2009). Öyle ise problem, bireyin yaşamında karşılaştığı ve üstünde düşünüp çözüm üretmesi gereken bir durum, yaşamda en basit psiko-motor becerilerden en üst düzey düşünme becerisine kadar bütün kazanımların işe koşulduğu bir durum olarak değerlendirilebilir (Sarıkaya, 2016: 8). Bunun üstesinden gelmek için üst düzey düşünmek ve yaratıcı çözümler üretmek zorundadır (Reys, Lindquist, Lambdin, Smith, and Suydam, 2004; akt. Yeşilova, 2013).

Karşılaşılan bir problemi çözmek için öncelikle ulaşılmaya hedeflenen bir durum olmalıdır. Ulaşma sürecinde ortaya birtakım engeller çıkacaktır. Engelleri fark etmek, tanımlamak ve sınıflandırabilmek ne ile karşı karşıya olduğunu bilmek mücadele yolunu da açacaktır. Son olarak bu zorlukları aşacak bilişsel ve psikolojik süreci yönetmek gerekir. Bunun için de hem sistematik bir tol izlemek hem de tecrübeleri duruma adapte edebilmek ve üst düzey düşünme becerilerini işe koymak son derece önemlidir (Sarıkaya, 2016: 11).

Problem çözme ile ilgili pek çok araştırmacı belli basamaklardan oluşan modeller geliştirmişlerdir. Temel olarak kabul edilecek model, Dewey tarafından oluşturulmuştur ve problem çözme süreci 5 basamaktan oluşmaktadır (akt. Sungur 1997: 212):

1. Problemi fark etmek ve betimlemek
2. Problem durumuyla ilgili bilgi toplamak ve bunları gruplandırmak
3. Problem için muhtemel çözüm yolları belirlemek
4. Muhtemel çözümleri denemek
5. Çıkan sonuçları değerlendirmek ve doğrulamak

Bunun dışında Karl Popper'in problem çözme, Thorndike'nin deneme - yanılma yoluyla problem çözme, Alex Osborn'un problem çözme, Mountrorse'nin 5 aşamalı sorun çözme, Köhler'in iç görü öğrenmesi yoluyla problem çözme, Bandura'nın problem çözme ve kendine yeterlilik, Hermann yaratıcı problem çözme modellerinden bahsetmek mümkündür (Sarıkaya, 2016).

Ayrıca 2006 Türkçe Öğretim Programı'nda problem çözme ile ilgili 6 basamaktan oluşan bir yönergeye yer verilmiştir (MEB, 2006: 367):

1. Problemin sana ait olup olmadığına karar ver
2. Problemi tanımla
3. Çözüm için alternatifler geliştir
4. Her bir alternatifin olası sonuçlarını değerlendir
5. En uygun gördüğün alternatifi uygula
6. Sonuçları değerlendir

Problem çözme ile ilgili kuramlar incelendiğinde genel itibarıyla aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır: Problem çözme, problemi tespit etmekle başlayan bir süreçtir. Tespit edilen problemi doğru tanımlamak ve birden fazla ise veya alt problemleri taşıyorsa doğru biçimde sınırlandırmak ve ilişkilendirmek yapılması gereken ikinci şeydir. Ardından problemle ilgili bilgi toplamak ve yaratıcı düşünmeyi de işe koşarak çözüm önerileri getirmek ve bunları sınamak gerekmektedir. Sınama işinin öncesinde tahmin yürütüp olası en iyi çözümü seçerek onu sınamakla işe başlanabilir. Böylece zaman kaybının da önüne geçilebilir. Sürecin sonunda çözüm ile ilgili değerlendirmede bulunmak ve çözümü benzer

problemlerin çözümünde kullanmak üzere genelleştirmek de sürece dâhil edilebilecek unsurlar arasındadır.

Üst düzey düşünme becerilerinin özellikleri incelendiğinde öğrenme ve öğretme faaliyetleri için ne derece önemsenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Değişen ve hızla gelişen dünyada ülkemizin hak ettiği yeri alabilmesi ve insanımızın hak ettiği gibi bir yaşama erişebilmesi için kaliteli insan yetiştirme zorunluluğunun formel eğitimin sırtında olduğu görülmektedir. Bunun için, bütüncül bir anlayışla hazırlanan öğretim programlarından biri olan 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki kazanımların da üst düzey düşünme becerilerini kazandırmaya yönelik olması gerektiği söylenebilir.

Araştırma 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki kazanımların üst düzey düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi ve bu bakımdan betimlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın problem cümlesi ise şöyledir:

“2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki kazanımlar, üst düzey düşünme becerilerine yönelik olması açısından nasıldır?”

Alt problem cümleleri ise şu şekildedir:

1. Dinleme becerisi kazanımları üst düzey düşünme becerilerine yönelik olması bakımından sınıf düzeyinde (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) ve genel olarak nasıldır?
2. Konuşma becerisi kazanımları üst düzey düşünme becerilerine yönelik olması bakımından sınıf düzeyinde (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) ve genel olarak nasıldır?
3. Okuma becerisi kazanımları üst düzey düşünme becerilerine yönelik olması bakımından sınıf düzeyinde (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) ve genel olarak nasıldır?
4. Yazma becerisi kazanımları üst düzey düşünme becerilerine yönelik olması bakımından sınıf düzeyinde (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) ve genel olarak nasıldır?

2. YÖNTEM

Çalışma nitel araştırma yöntemine göre gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma; sosyal olguları bağlı oldukları ve içinde yer aldıkları ortamda doğal görünüşleriyle gözlem, görüşme ya da belgeleri değerlendirmek yoluyla bilgi edinme ve bu bilgileri analiz ederek kuram geliştirme olarak tanımlanabilir (Özdemir, 2010). Nitel araştırmaların, literatürde sık sık sözü edilen altı özelliği vardır: (1) doğal ortama duyarlılık, (2) araştırmacının katılımcı rolü, (3) bütüncül yaklaşım, (4) algıların ortaya konması, (5) araştırma deseninde esneklik, (6) tümevarıma dayalı analiz.

Nitel araştırmada en yaygın olarak kullanılan üç tür bilgi toplama yöntemi vardır: Görüşme, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesi. Bu araştırmada doküman incelemesi yöntemi tercih edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Araştırma problemi hakkında geniş bir zaman dilimine dayalı analizi olanaklı kılması, çeşitli yazılı materyallere ulaşma yoluyla geniş bir örneklem oluşturulması, verilerin araştırmacı tarafından değil de birey tarafından özgün bir biçimde kaydedilmesi bakımından üstündür (Yıldırım ve Şimşek, 2005:187-190). Diğer yandan materyalin hazır olması, veri toplama sürecini, araştırmacının öznelliğinden kurtarır (Mayring, 2000: 36-37).

Araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz yolu ile analiz edilmiştir. Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler daha önceden belirlenen kavramsal çerçeve veya

temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analiz 4 aşamadan oluşur: Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması, bulguların yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Üst düzey düşünme becerileri ile ilgili literatür taraması yapılarak tematik çerçeve oluşturulmuştur. Buna göre eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, yansıtması düşünme ve problem çözme olarak 4 tema etrafında sınıflama yapılmasına karar verilmiştir. Ardından 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 5, 6, 7. ve 8. sınıfa ait kazanımlar liste halinde çıkarılmıştır. Programın bütüncül yaklaşımını da ortaya koyabilmek amacıyla ilkökul 4. sınıfa ait kazanımlara da yer verilmesine karar verilmiştir. Her bir kazanım eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, yansıtıcı düşünme ve problem çözme becerilerinden uygun oldukları bir veya birden fazla beceri ile kodlanmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla kodlayıcılar arası güvenilirlik kullanılmıştır. Miles ve Huberman'a göre (1994) iki araştırmacı aynı veri setini kullanarak kodlama yaptığı takdirde tanımlar daha keskin hale gelmektedir. Uzlaşmazlıklar ise tanımların genişletilmesi veya düzeltilmesi gerektiğini göstermektedir. Üzerinde uzlaşılacak kod sayısının toplam uzlaşılacak ve uzlaşılacak kod sayısına bölünmesiyle kodlayıcılar arası güvenilirlik oranı hesaplanabilir. Araştırmacı ve Türkçe eğitimi alanında bir uzman tarafından bağımsız olarak yapılan kodlamada ilk olarak % 75 örtüşme olduğu görülmüş, anlaşma sağlanamayan maddeler üzerinde görüşmeler yapılarak % 90 oranında anlaşma sağlanmıştır. Bu da oldukça yüksek bir oran olarak kabul edilebilir. Başlangıçta kodlayıcılar arası güvenilirliğin % 70'ten daha yüksek olması beklenmez. Ancak bu oranın % 80'e yakın olması, hatta verilerin büyüklüğüne göre % 90'dan fazla olması önerilmektedir (Miles ve Huberman, 1994).

Son işlem olarak bulgular yorumlanmış ve araştırma raporlaştırılmıştır.

3. BULGULAR

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda kazanımlar dört temel dil becerisi başlığında; dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma olarak verilmiştir. Ortaokul kısmına ait kazanımlar incelenmiş ve her bir kazanımın hangi üst düzey düşünme becerisine yönelik olduğu belirlenmiştir.

3.1. Dinleme/izleme kazanımlarına ait bulgular

Bu bölümde 4-8. sınıf dinleme/izleme kazanımları ayrı tablolar olarak çıkarılmış, elde edilen bulgular beş tabloda sunulmuştur. Her biri ayrı ayrı ve tümevarımsal olarak yorumlanmıştır.

Tablo 1. 4. Sınıf Dinleme/İzleme Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.4.1. DİNLEME/İZLEME	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
T.4.1.1. Görselden/görsellerden hareketle dinleyeceği/izleyeceği metnin konusunu tahmin eder.	Yaratıcı düşünme
T.4.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	Yaratıcı düşünme
T.4.1.3. Dinlediği/izlediği metni ana hatlarıyla anlatır.	
T.4.1.4. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	Yaratıcı düşünme
T.4.1.5. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.	
T.4.1.6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	
T.4.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir. <i>Olay, şahıs, varlık kadrosu ve mekâna yönelik sorular (ne, kim, nerede, nasıl, neden ve ne zaman) yöneltilir.</i>	Eleştirel düşünme
T.4.1.8. Dinlediklerine/izlediklerine farklı başlıklar önerir.	Yaratıcı düşünme
T.4.1.9. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini ifade eder.	Yansıtıcı düşünme
T.4.1.10. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	Yaratıcı düşünme - Yansıtıcı düşünme
T.4.1.11. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir. <i>a) Öğrencilere medya metinleri (reklam, kamu spotu vb.) dinletilerek/izletilerek bunların hedef kitlesi ve amacı hakkında çıkarımda bulunmaları sağlanır.</i> <i>b) Öğrencilerin dinledikleri/izlediklerinin içeriğini tutarlılık açısından sorgulamaları sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.4.1.12. Dinleme stratejilerini uygular. <i>a) Öğrencilerin dikkatlerini yoğunlaştırmaları sağlanır.</i> <i>b) Dinlerken/izlerken hoşuna giden cümleleri, önemli bilgileri vb. not almaları konusunda teşvik edilir.</i>	Yansıtıcı düşünme-Problem çözme
T.4.1.13. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	Eleştirel düşünme

Tablo 1 incelendiğinde dördüncü sınıf dinleme kazanımlarının 13'ünden 10'unun üst düzey dinleme becerilerine yönelik olduğu görülmektedir. Kazanımların en çok hitap ettiği becerinin yaratıcı düşünme olduğu sonra eleştirel ve yansıtıcı düşünmeye yönelik kazanımların yer aldığı görülmektedir. Bir kazanım hem yansıtıcı düşünme hem problem çözmeye, bir kazanım da hem yansıtıcı hem yaratıcı düşünmeye yönelik olduğu da tespit edilmiştir. Bu durumda en az problem çözme becerisine yönelik dinleme faaliyetinin planlandığı söylenebilir.

Tablo 2. 5. Sınıf Dinleme/İzleme Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.5.1. DİNLEME/İZLEME	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
T.5.1.1. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	Yaratıcı düşünme
T.5.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder. <i>Öğrencilerin kelime anlamlarına yönelik tahminleri ile sözlük anlamlarını karşılaştırmaları sağlanır.</i>	Yaratıcı düşünme –Eleştirel düşünme
T.5.1.3. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.	
T.5.1.4. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.	
T.5.1.5. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.	
T.5.1.6. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	
T.5.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.	Yaratıcı düşünme
T.5.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	Yaratıcı düşünme – Yansıtıcı düşünme
T.5.1.9. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	Eleştirel düşünme
T.5.1.10. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir. <i>a) Çizgi film vb. izletilerek örtülü anlamlar hakkında çıkarımda bulunulması sağlanır. b) Öğrencilerin dinlediklerindeki/izlediklerindeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.5.1.11. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildirir.	Yansıtıcı düşünme
T.5.1.12. Dinleme stratejilerini uygular. <i>Not alarak, katımlı, grup hâlinde dinleme gibi yöntem ve teknikleri uygulamaları sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme –Problem çözme

Tablo 2 incelendiğinde 5. sınıf seviyesinde 12 adet dinleme/izleme kazanımına yer verildiği görülmektedir. 3 kazanım birden fazla üst düzey dinleme becerisine birlikte hitap ederken (**T.5.1.2.**, **T.5.1.8.** ve **T.5.1.12.**) toplam sekiz kazanımın üst düzey becerilere yönelik hazırlandığı görülmektedir. Yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünmenin dengeli dağıldığı ancak problem çözme becerisinin tek kazanımda yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 3. 6. Sınıf Dinleme/İzleme Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.6.1. DİNLEME/İZLEME	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
T.6.1.1. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	
T.6.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder. <i>Öğrencilerin tahminlerini kelimelerin sözlük anlamları ile karşılaştırmaları sağlanır.</i>	Yaratıcı düşünme –Eleştirel düşünme
T.6.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.	
T.6.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	
T.6.1.5. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.	

T.6.1.6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.	
T.6.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.	Yaratıcı düşünme
T.6.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	Yaratıcı düşünme - Yansıtıcı düşünme
T.6.1.9. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	Eleştirel düşünme
T.6.1.10. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir. <i>a) Öğrencilere reklam filmleri dinletilerek/izletilerek bunlardaki mesajların ve örtülü anlamların tespit edilmesine yönelik çalışmalar yaptırılır. b) Öğrencilerin içeriklerdeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.6.1.11. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.	Yansıtıcı düşünme
T.6.1.12. Dinleme stratejilerini uygular. <i>Katılımlı, katılımsız, grup hâlinde ve not alarak dinleme gibi yöntem ve teknikleri uygulamaları sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme –Problem çözme

Tablo 3 incelendiğinde 6. sınıf dinleme kazanımlarının 12 adet olduğu ve bunların 7'sinin üst düzey düşünme becerilerine yönelik hazırlandığı söylenebilir. Eleştirel ve yaratıcı düşünmenin dengeli olduğu, yansıtıcı düşünmenin de bunlara yakın sayıda yer aldığı ancak problem çözme becerisine yine bir kazanımda yer verildiği görülmektedir.

Tablo 4. 7. Sınıf Dinleme/İzleme Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.7.1. DİNLEME/İZLEME	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
T.7.1.1. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	Yaratıcı düşünme
T.7.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder. <i>Öğrencilerin kelime anlamlarına yönelik tahminleri ile sözlük anlamlarını karşılaştırmaları sağlanır.</i>	Yaratıcı düşünme –Eleştirel düşünme
T.7.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.	
T.7.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik soruları cevaplar.	
T.7.1.5. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.	
T.7.1.6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	
T.7.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.	Yaratıcı düşünme
T.7.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	Yaratıcı düşünme - Yansıtıcı düşünme
T.7.1.9. Dinlediklerinde/izlediklerinde başvurulan düşünceyi geliştirme yollarını tespit eder. <i>Düşünceyi geliştirme yollarından tanımlama, karşılaştırma ve benzetmenin belirlenmesi sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.7.1.10. Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular.	Eleştirel düşünme

T.7.1.11. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.	Yansıtıcı düşünme
T.7.1.12. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir. <i>a) Medya metinlerindeki örtülü anlamı belirlemesi sağlanır. b) Medya metinlerinin hedef kütlesi ve amacının sorgulanması sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.7.1.13. Dinleme stratejilerini uygular. <i>Empati kurarak, katılımlı, katılmızsız, not alarak dinleme gibi yöntem ve teknikleri uygulamaları sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme - Problem çözme
T.7.1.14. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	Eleştirel düşünme

Tablo 4 incelendiğinde 7. sınıf dinleme/izleme becerisi ile ilgili 14 kazanımın olduğu ve bunların 10'unda üst düzey düşünme becerilerine yönelik kazanımlara yer verildiği söylenebilir. Eleştirel düşünmenin baskın olduğu tabloda, sırasıyla yaratıcı ve yansıtıcı düşünmenin yer aldığı görülmektedir. Problem çözme diğer sınıflarda olduğu gibi tek bir kazanımda yer bulmuştur.

Tablo 5. 8. Sınıf Dinleme/İzleme Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.8.1. DİNLEME/İZLEME	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
T.8.1.1. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	Yaratıcı düşünme
T.8.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder. <i>Öğrencilerin kelime anlamlarına yönelik tahminleri ile sözlük anlamlarını karşılaştırmaları sağlanır.</i>	Yaratıcı düşünme -Eleştirel düşünme
T.8.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.	
T.8.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	
T.8.1.5. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu tespit eder.	
T.8.1.6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.	
T.8.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.	Yaratıcı düşünme
T.8.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	Yaratıcı düşünme -Yansıtıcı düşünme
T.8.1.9. Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular.	
T.8.1.10. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.	Yansıtıcı düşünme
T.8.1.11. Dinledikleri/izledikleri medya metinlerini değerlendirir. <i>Medya metinlerinin amacını ve kaynağını sorgulamaları sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.8.1.12. Dinlediklerinde/izlediklerinde başvurulan düşünceyi geliştirme yollarını tespit eder. <i>Düşünceyi geliştirme yollarından örnekleştirme, tanık gösterme ve sayısal verilerden yararlanma belirlenir.</i>	Eleştirel düşünme
T.8.1.13. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	Eleştirel düşünme
T.8.1.14. Dinleme stratejilerini uygular. <i>Seçici, yaratıcı, eleştirel, empati kurarak, not alarak dinleme gibi yöntem ve teknikleri uygulamaları sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme -Problem çözme -Yaratıcı düşünme - Eleştirel düşünme

Tablo 5 incelendiğinde 8. sınıf dinleme/izleme becerisine ait 14 kazanım olduğu görülmektedir. Bunların 10'unun üst düzey düşünme becerilerine yönelik olduğu söylenebilir. Eleştirel ve yaratıcı düşünmenin dengeli olduğu tabloda, bunların peşine yansıtıcı düşünmeye yönelik kazanımların yer aldığı görülmektedir. Problem çözmeye yönelik bir kazanım olduğu ve diğer sınıflardan bu açıdan farklı olmadığı da tespit edilmiştir.

Dinleme kazanımları genel olarak değerlendirildiğinde eleştirel düşünmenin sınıf yükseldikçe artan önemi dikkat çekmektedir. Öğrencilerin dinlediklerini/izlediklerini sorgulaması, değerlendirmesi istenir. Özellikle tutarlılık açısından sorgulama 7. sınıfa kadar değerlendirme basamağının içinde, 7. ve 8. sınıflarda ayrı bir kazanım olarak verilmektedir. Yaratıcı düşünme ile ilgili kazanımlar genelde tahmin etme ve canlandırma ile ilgili olarak oluşturulmuş ve bu kazanımlara 6. sınıf haricinde çokça yer verilmiştir. Yansıtıcı düşünmeye yönelik dinleme/izleme kazanımları ise öğrendiklerini uygulamaya/ hayata aktarmaya yönelik kazanımlardır. Dinleme sürecini aktif hale getirir ki bu aynı zamanda eleştirel düşünmenin de özellikleri arasındadır. Problem çözme en az yer alan beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahsi geçen sınıflarda dinleme/izleme becerisinin stratejilerini uygulayarak kazanımında dolaylı olarak yer almaktadır. Stratejileri uygulamak sorunlu bir süreçtir ve öğrencilerin bunu aşabilmesi için sistematik bir problem çözme yöntemi kullanmaları gerekmektedir. Ayrıca dinleme ve izlemenin dâhil olduğu anlama sürecinin geneli problem içerir. Sürecin genelini yönetip başarılı olabilmek için herhangi bir basamakta karşılaşılan problemi çözmek gerekir. Bunun için de öğretmenin yol göstericiliğine ve bu konuya önem vermesine ihtiyaç vardır.

4. sınıf dinleme/izleme kazanım sayısı, ortaokuldaki kazanım sayılarıyla yakın ve içerik olarak da benzerdir. Yaratıcı düşünmenin ön planda olması önemli bir özellik olsa da problem çözmenin zayıf kalması tedbir alınması gereken alan olarak görülmektedir. İlkokul ve ortaokul arasında geçişin kademeli yapıldığı ve dinleme/izleme kazanımlarının yönelik olduğu üst düzey düşünme becerileri açısından bütünlük taşıdığı da söylenebilir.

3.2. Okuma becerisi kazanımlarına ait bulgular

Bu bölümde 4-8. sınıf okuma becerisi kazanımları ayrı tablolar olarak çıkarılmış, beş tabloda sunulmuştur. Her biri ayrı ayrı ve tümevarımsal olarak yorumlanmıştır.

Tablo 6. 4. Sınıf Okuma Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.4.3. OKUMA	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
Akıcı Okuma	
T.4.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur.	
T.4.3.2. Vurgu, tonlama ve telaffuza dikkat ederek okur.	
T.4.3.3. Şiir okur.	
<i>Öğrencilere kısa şiir ve İstiklâl Marşı'nın ilk on kıtasını okuma ve ezberleme çalışmaları –zorlamamak kaydıyla- yaptırılır.</i>	

T.4.3.4. Metinleri türün özelliklerine uygun biçimde okur. <i>Hikâye edici ve bilgilendirici metinler ile şiir okutulur.</i>	Yansıtıcı düşünme
T.4.3.5. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.	
T.4.3.6 Okuma stratejilerini uygular. <i>Öğrencilerin sesli, sessiz, tahmin ederek ve soru sorarak okuma yapmalarını sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme - Problem çözme
Söz Varlığı	
T.4.3.7. Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.	Problem çözme
T.4.3.8. Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.	Problem çözme
T.4.3.9. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.	
T.4.3.10. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri belirler.	
T.4.3.11. Deyim ve atasözlerinin metnin anlamına katkısını kavrar.	Eleştirel düşünme -Problem çözme
T.4.3.12. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder. <i>a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarının anlamlarını sözlüklerden kontrol etmeleri sağlanır.</i> <i>b) Öğrencilerin yeni öğrendikleri kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturmaları sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme -Yansıtıcı düşünme
Anlama	
T.4.3.13. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.	
T.4.3.14. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.	Yaratıcı düşünme
T.4.3.15. Okuduklarını ana hatlarıyla anlatır. <i>Olayların oluş sırasına göre anlatılmasına dikkat edilir.</i>	Yansıtıcı düşünme
T.4.3.16. Okuduğu metnin konusunu belirler.	
T.4.3.17. Metnin ana fikri/ana duygusunu belirler.	
T.4.3.18. Okuduğu metinle ilgili soruları cevaplar.	
T.4.3.19. Metinle ilgili sorular sorar.	Eleştirel düşünme
T.4.3.20. Okuduğu metinlerdeki hikâye unsurlarını belirler. <i>Metnin konusu, olay örgüsü, mekân, zaman şahıs ve varlık kadrosu unsurlarına değinilir.</i>	
T.4.3.21. Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık belirler.	Yaratıcı düşünme
T.4.3.22. Şekil, sembol ve işaretlerin anlamlarını kavrar. <i>Haritalar, medya işaretleri ve sembolleri üzerinde durulur.</i>	Eleştirel düşünme

T.4.3.23. Metin türlerini ayırt eder. <i>Hikâye edici, bilgilendirici metinler ve şiir türünden örneklere yer verilerek genel, kısa bilgilendirme yapılır.</i>	Eleştirel düşünme
T.4.3.24. Hikâye edici ve bilgilendirici metinleri oluşturan öğeleri tanıır. <i>Giriş, gelişme ve sonuç/serim, düşünüm ve çözüm bölümleri hakkında kısa bilgi verilir.</i>	Eleştirel düşünme
T.4.3.25. Yönergeleri kavrar. <i>Harita, ilan, afiş, ilaç prospektüsü, ürün etiketi, kullanım kılavuzu gibi materyallerden faydalanılır.</i>	Eleştirel düşünme -Yansıtıcı düşünme
T.4.3.26. Metindeki gerçek ve hayalî öğeleri ayırt eder.	Eleştirel düşünme
4.3.27. Okuduğu metindeki kahramanların özelliklerini karşılaştırır. <i>Kahramanların fiziksel ve kişilik özelliklerinin karşılaştırılması sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.4.3.28. Okudukları ile ilgili çıkarımlar yapar. <i>a) Neden-sonuç, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme gibi çıkarımlar yapılması sağlanır.</i> <i>b) Öğrenciler metinde işaret edilen problem durumlarını tespit etmeleri ve bunlara farklı çözüm yolları bulmaları için teşvik edilir.</i> <i>c) Yazarın olaylara bakış açısını belirlemesi sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme -Problem çözme
T.4.3.29. Görsellerle okuduğu metnin içeriğini ilişkilendirir. <i>Görsellerin metinde aktarılan anlama nasıl katkı sağladığını (duygu oluşturma, kahramanların veya yerlerin özelliklerini vurgulama vb.) açıklaması ve yorumlaması sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme -Yansıtıcı düşünme
T.4.3.30. Metindeki renkli, altı çizili, koyu ifadelerin önemli noktaları vurguladığını kavrar.	
T.4.3.31. Metinler arasında karşılaştırma yapar. <i>Metinlerin konuları ve karakterleri açısından karşılaştırılması sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme -Yansıtıcı düşünme
T.4.3.32. Kısa ve basit dijital metinlerdeki mesajı kavrar. <i>Elektronik posta ve sosyal medya içeriklerine (tebrik, ilan ve duyuru mesajları vb.) yer verilir.</i>	Yansıtıcı düşünme
4.3.33. Medya metinlerini değerlendirir. <i>Farklı türdeki medya metinlerinin (reklam amaçlı el ilanları, web siteleri, seyahat broşürleri, el kitapları, bloglar vb.) amacı ve hedef kitlesi hakkında görüş bildirilmesi sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.4.3.34. Grafik, tablo ve çizelgelerle ilgili soruları cevaplar.	Yansıtıcı düşünme
T.4.3.35. Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır. <i>Bilgiye erişmek için basılı ve dijital içeriklerdeki içindekiler ve sözlük bölümünden nasıl yararlanılacağına ilişkin bilgi verilir.</i>	Eleştirel düşünme -Yansıtıcı düşünme
T.4.3.36. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. <i>Yazılı kaynakların (dergi, kitap, broşür, gazete vb.) incelenmesi ve değerlendirilmesi sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.4.3.37. Okuduğu metindeki olaylara ilişkin düşüncelerini ifade eder.	Eleştirel düşünme -Yaratıcı düşünme

Tablo 6 incelendiğinde 4. sınıf okuma becerisi kazanımlarının akıcı okuma, söz varlığı ve anlama başlıklarında 37 maddeden oluştuğu görülmektedir. Oldukça fazla olan okuma kazanımlarının üst düzey düşünme becerileri açısından da yoğun olduğu söylenebilir. Eleştirel düşünmenin ön plana çıktığı ve yansıtıcı düşünmenin de onu izlediği söylenebilir. Okumanın eleştirel ve önceki öğrenmelerin uygulanmasını gerektiren bir

mahiyette yapılması istenmektedir. Medya ürünlerini değerlendiren, karşılaştırma yapan, ilişki kuran bir okuyucu dördüncü sınıf olmasına rağmen kaynak sorgulaması yapabilmesinin hedeflenmesi oldukça üst bir kazanım olarak ortaya çıkmaktadır: “T.4.3.36.

Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.”

Ayrıca okudukları ile ilgili fikir beyan etme, grafik, tablo ve çizelgeleri yorumlayarak ilgili sorulara cevap verme; yönergeleri kavrayıp izah etme de oldukça dikkat çeken, yansıtıcı düşünmeyi doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren kazanımlardır.

Problem çözmeye giriş denilebilecek kazanımların bulunması problem çözme becerisi açısından oldukça önemlidir.

“T.4.3.28. Okudukları ile ilgili çıkarımlar yapar.

a) *Neden-sonuç, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme gibi çıkarımlar yapılması sağlanır.*

b) *Öğrenciler metinde işaret edilen problem durumlarını tespit etmeleri ve bunlara farklı çözüm yolları bulmaları için teşvik edilir.”*

Görüldüğü üzere yukarıda verilen kazanımın b bendindeki alt kazanım problem çözmeye teşvik etme ve öğretmeni yönlendirme açısından önem arz etmektedir.

Tablo 7. 5. Sınıf Okuma Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.5.3. OKUMA	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
Akıcı Okuma	
T.5.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur.	
T.5.3.2. Metni bütün özelliklerine uygun biçimde okur. <i>Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme
T.5.3.3. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.	
T.5.3.4. Okuma stratejilerini kullanır. <i>Sesli, sessiz, tahmin ederek, grup hâlinde, soru sorarak, söz korusu, ezberleyerek ve hızlı okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme
Söz Varlığı	
T.5.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder. a) <i>Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için görseller, sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır.</i> b) <i>Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir.</i>	Yaratıcı düşünme
T.5.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.	Eleştirel düşünme
T.5.3.7. Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.	Problem çözme
T.5.3.8. Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.	Problem çözme
T.5.3.9. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.	
T.5.3.10. Kökleri ve ekleri ayırt eder.	
T.5.3.11. Yapım ekinin işlevlerini açıklar. <i>Yapım ekleri ezberletilmez,</i>	

işlevleri sezdirilir. Kelime türetmenin mantığı kavratılır.

Anlama

- T.5.3.12.** Metin türlerini ayırt eder. *Hikâye, fabl, masal, haber metni türleri tanıtılır. Metin türleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmez.* Eleştirel düşünme
- T.5.3.13.** Okuduklarını özetler.
- T.5.3.14.** Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.
- T.5.3.15.** Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir. Problem çözme
- T.5.3.16.** Metindeki hikâye unsurlarını belirler. *Olay örgüsü, mekân, zaman, şahıs ve varlık kadrosu, anlatıcı vb. gibi hikâye unsurları üzerinde durulur.*
- T.5.3.17.** Metni yorumlar. *a) Yazarın bakış açısını fark etmeleri, olayları ele alış şeklini yorumlamaları ve öğrencilerin metinle ilgili kendi bakış açılarını ifade etmeleri sağlanır. b) Metin içeriğinin yorumlanması sırasında metinlerdeki örneklere ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.* Eleştirel düşünme-Yansıtıcı düşünme
- T.5.3.18.** Metinle ilgili sorular sorar. Eleştirel düşünme
- T.5.3.19.** Metinle ilgili sorulara cevap verir. *Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur.* Eleştirel düşünme
- T.5.3.20.** Metnin konusunu belirler.
- T.5.3.21.** Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder. Yaratıcı düşünme
- T.5.3.22.** Görsellerle ilgili soruları cevaplar. *a) Resim ve karikatürleri yorumlayarak görüşlerini bildirmeleri sağlanır. b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettikleri üzerinde durulur.* Yansıtıcı düşünme-Eleştirel düşünme
- T.5.3.23.** Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar. *a) Altını çizmenin, koyu veya italik yazmanın, renklendirmenin, farklı punto veya font kullanmanın işlevi vurgulanır. b) Köprü metinlerin (Hipertekst) dış bağlantı olduğu belirtilir.*
- T.5.3.24.** Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler. Yaratıcı düşünme
- T.5.3.25.** Medya metinlerini değerlendirir. *İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletileri değerlendirmeleri sağlanır.* Eleştirel düşünme
- T.5.3.26.** Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir. *Ama, fakat, ancak ve lakin ifadeleri üzerinde durulur.* Eleştirel düşünme
- T.5.3.27.** Metinler arasında karşılaştırma yapar. *Metinleri biçim ve tür gibi açılardan karşılaştırmaları sağlanır.*
- T.5.3.28.** Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır. Eleştirel düşünme
- T.5.3.29.** Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. *Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak “edu” ve “gov” uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır.* Eleştirel düşünme
- T.5.3.30.** Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder. Eleştirel düşünme
- T.5.3.31.** Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur. *Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar üzerinde durulur.* Eleştirel düşünme

T.5.3.32. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. *Benzetme (teşbih) ve kişileştirme (teşhis) söz sanatları verilir.*

T.5.3.33. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.

T.5.3.34. Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgilere ilişkin soruları cevaplar.

Yansıtıcı düşünme

Tablo 7 incelendiğinde 4. sınıf okuma becerisi kazanımlarının 3 bölümde toplanmış olduğu ve 34 maddeden oluştuğu görülmektedir. Eleştirel düşünmenin ağırlıklı olarak ele alındığı kazanımlarda özellikle çıkarımlarda bulunmak, ayırt etmek, güvenilirliği sorgulamak, değerlendirmek, sorular sormak, yorumlamak ifadeleri tespit edilmiştir. Aşağıda verilen iki kazanım eleştirel düşünmenin önemli unsurlarını barındırmaktadır:

“T.5.3.30. **Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder, T.5.3.28. Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır, T.5.3.29. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.**”

Eleştirel düşünmenin ardından yansıtıcı düşünmeye yönelik beceriler gelmektedir. Yaratıcı düşünme ve problem çözmeye yönelik beceriler aynı sayıda yer almaktadır. Yaratıcı düşünme becerisi tahmin etme ve alternatif başlık belirleme ile işlenirken problem çözme becerisi hem benzer, zıt anlamları bulma gibi dolaylı; hem de “T.5.3.15. **Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.**” kazanımında olduğu gibi doğrudan ele alınmıştır.

Tablo 8. 6. Sınıf Okuma Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.6.3. OKUMA	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
Akıcı Okuma	
T.6.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur.	
T.6.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur. <i>Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme
T.6.3.3. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.	
T.6.3.4. Okuma stratejilerini kullanır. <i>Sesli, sessiz, tahmin ederek, not alarak, soru sorarak, okuma tiyatrosu ve hızlı okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme
Söz Varlığı	
T.6.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder. <i>a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır. b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir.</i>	
T.6.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.	Eleştirel düşünme
T.6.3.7. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. <i>İsim çekim ekleri (çoğul eki, hâl ekleri, iyelik ekleri ve soru eki) üzerinde durulur.</i>	
T.6.3.8. İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.	Yansıtıcı düşünme

T.6.3.9. İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar.	Yansıtıcı düşünme
T.6.3.10. Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.	Yansıtıcı düşünme
T.6.3.11. Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.	
T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.	Yansıtıcı düşünme
T.6.3.13. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir. <i>Ama, fakat, ancak, lakin, bununla birlikte ve buna rağmen ifadeleri üzerinde durulur.</i>	Eleştirel düşünme
Anlama	
T.6.3.14. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. <i>Konuşturma (intak) ve karşıtlık (tezat) söz sanatları verilir.</i>	
T.6.3.15. Görselden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.	Yaratıcı düşünme
T.6.3.16. Okuduklarını özetler.	
T.6.3.17. Metinle ilgili soruları cevaplar. <i>Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur.</i>	Eleştirel düşünme
T.6.3.18. Metinle ilgili sorular sorar.	Eleştirel düşünme
T.6.3.19. Metnin konusunu belirler.	
T.6.3.20. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	
T.6.3.21. Metnin içeriğine uygun başlık belirler.	Yaratıcı düşünme
T.6.3.22. Metindeki hikâye unsurlarını belirler. <i>Olay örgüsü, mekân, zaman, şahıs ve varlık kadrosu, anlatıcı üzerinde durulur.</i>	
T.6.3.23. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.	Problem çözme- Yaratıcı düşünme
T.6.3.24. Metnin içeriğini yorumlar. <i>a) Yazarın olaylara bakış açısının tespit edilmesi sağlanır. b) Metindeki öznel ve nesnel yaklaşımların tespit edilmesi sağlanır. c) Metindeki örnek ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.6.3.25. Metinler arasında karşılaştırma yapar. <i>Metinlerin tema, konu, olay örgüsü ve karakterler açısından karşılaştırılması sağlanır.</i>	
T.6.3.26. Metin türlerini ayırt eder. <i>a) Anı, mektup, tiyatro, gezi yazısı türleri öğretilmelidir. b) Metin türlerine ilişkin ayrıntılı bilgi verilmemelidir.</i>	Eleştirel düşünme
T.6.3.27. Şiirin şekil özelliklerini açıklar. <i>Şiirde kafiye, redif gibi ahenk unsurları üzerinde durulur, bunların türlerine değinilmez.</i>	
T.6.3.28. Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.	Eleştirel düşünme
T.6.3.29. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur. <i>Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma üzerinde durulur.</i>	Eleştirel düşünme
T.6.3.30. Görsellerle ilgili soruları cevaplar. <i>a) Öğrencilerin haber fotoğrafları ve karikatürleri yorumlayarak görüşlerini bildirmeleri sağlanır. b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettiklerinin sorgulanması sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme-Eleştirel düşünme
T.6.3.31. Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar. <i>Altını çizmenin, koyu veya italik yazmanın, renklendirmenin, farklı punto</i>	

veya font kullanmanın işlevi vurgulanır.

T.6.3.32. Medya metinlerini değerlendirir. <i>İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletişim araçları değerlendirilmeleri sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.6.3.33. Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.	Yansıtıcı düşünme
T.6.3.34. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. <i>a) İnternet/yazılı (dergi, kitap, broşür, gazete vb.) kaynakların güvenilirliklerinin sorgulanması sağlanır. b) Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak “edu” ve “gov” uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.6.3.35. Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.	Yansıtıcı düşünme

Tablo 8 incelendiğinde 35 kazanımın 25’inin üst düzey düşünme becerilerine yönelik ve yansıtıcı, eleştirel düşünme becerilerine yönelik kazanımların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Sorgulama, değerlendirme ve öğrenilmiş bilgileri doğru biçimde kullanma/uygulama üzerine kurulu okuma faaliyetinin planlandığı söylenebilir. Özellikle sanal ağlara yönelik kazanımlar medya okur-yazarlığı için eleştirel ve yansıtıcı bir bakış getirmesi açısından önem arz etmektedir.

Yaratıcı düşünme ve problem çözüme bakımından zayıf olduğu söylenebilecek kazanımlar içinde bu alana yönelik en önemli tespit “T.6.3.23. **Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.**” kazanımıdır.

Tablo 9. 7. Sınıf Okuma Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.7.3. OKUMA	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
T. Akıcı Okuma	
T.7.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur.	
T.7.3.2. Metni bütün özelliklerine uygun biçimde okur. <i>Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme
T.7.3.3. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.	
T.7.3.4. Okuma stratejilerini kullanır. <i>Göz atarak, özetleyerek, not alarak, işaretleyerek ve tartışarak okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme
Söz Varlığı	
T.7.3.5. Bağlamdan hareketle bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder. <i>a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır. b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturmaya teşvik edilir.</i>	Eleştirel düşünme-Yaratıcı düşünme
T.7.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.	Eleştirel düşünme
T.7.3.7. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir. <i>Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak ifadeleri üzerinde durulur.</i>	Eleştirel düşünme

T.7.3.8. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. *Kişileştirme (teşhis), konuştırma (intak), karşıtlık (tezat) ve abartma (mübalâğa) söz sanatları verilir.*

T.7.3.9. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. *a) Fiil çekim ekleri (kip ve kişi ekleri) üzerinde durulur. b) Fillerde anlam kayması konusu üzerinde durulur.*

T.7.3.10. Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.

T.7.3.11. Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar. Eleştirel düşünme

T.7.3.12. Fiillerin anlam özelliklerini fark eder. *İş (kalış), oluş ve durum fiillerinin anlam özellikleri üzerinde durulur.*

T.7.3.13. Anlatım bozukluklarını tespit eder. *Anlam yönünden anlatım bozuklukları üzerinde durulur.*

Anlama

T.7.3.14. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder. Yaratıcı düşünme

T.7.3.15. Okuduklarını özetler.

T.7.3.16. Metnin konusunu belirler.

T.7.3.17. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

T.7.3.18. Metindeki yardımcı fikirleri belirler.

T.7.3.19. Metinle ilgili soruları cevaplar. *Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur.* Eleştirel düşünme

T.7.3.20. Metinle ilgili sorular sorar. Eleştirel düşünme

T.7.3.21. Metindeki hikâye unsurlarını belirler. *Olay örgüsü, mekân, zaman, şahıs ve varlık kadrosu, anlatıcı üzerinde durulur.*

T.7.3.22. Metnin içeriğini yorumlar. *a) Yazarın olaylara bakış açısının tespit edilmesi sağlanır. b) Metindeki öznel ve nesnel yaklaşımların tespit edilmesi sağlanır. c) Metindeki örnek ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.* Eleştirel düşünme

T.7.3.23. Metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler. Yaratıcı düşünme

T.7.3.24. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir. Problem çözme-Yaratıcı düşünme

T.7.3.25. Metinler arasında karşılaştırma yapar. *Bakış açısı ve mesajlar karşılaştırılır.* Eleştirel düşünme

T.7.3.26. Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder. Eleştirel düşünme

T.7.3.27. Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar. *Altın çizmenin, koyu veya italik yazmanın, renklendirmenin, farklı punto veya font kullanmanın işlevi vurgulanır.*

T.7.3.28. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur. *Metinlerdeki neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler ve abartma üzerinde durulur.* Eleştirel düşünme

T.7.3.29. Metin türlerini ayırt eder. *a) Söyleşi, biyografi, otobiyografi, günlük türleri üzerinde durulur. b) Metin türlerine ilişkin ayrıntılı bilgi verilmemelidir.* Eleştirel düşünme

T.7.3.30. Görsellerle ilgili soruları cevaplar. <i>a) Duvar yazısı ve karikatürlerin incelenmesi ve bunlarla ilgili görüş bildirilmesi sağlanır. b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettikleri üzerinde durulur.</i>	Eleştirel düşünme-Yansıtıcı düşünme
T.7.3.31. Medya metinlerini değerlendirir. <i>İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletileri değerlendirmeleri sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.7.3.32. Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.	Yansıtıcı düşünme
T.7.3.33. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. <i>a) İnternet/yazılı (dergi, kitap, broşür, gazete vb.) kaynakların güvenilirliklerinin sorgulanması sağlanır. b) Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak “edu” ve “gov” uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.7.3.34. Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.	Yansıtıcı düşünme
T.7.3.35. Metinlerin yazılı hâli ile medya sunumlarını karşılaştırır. <i>a) Hikâye, masal, fıkra gibi metinlerin; çizgi film, animasyon gibi medya sunumları ile karşılaştırması sağlanır. b) Kahramanlar, mekân, zaman ve olay yönlerinden karşılaştırılması sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.7.3.36. Metindeki anlatım biçimlerini belirler.	Eleştirel düşünme
T.7.3.37. Metinde kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını belirler.	Eleştirel düşünme
T.7.3.38. Metindeki iş ve işlem basamaklarını kavrar. <i>Talimatnamelerin okunması sağlanır.</i>	Problem çözme

Tablo 9 incelendiğinde 38 kazanımın 29’unun üst düzey düşünme becerilerine yönelik olduğu görülmektedir. Eleştirel düşünme ağırlıklı kazanımlar dikkat çekerken kazanımların farkına varma, değerlendirme, sorgulama ve ayırt etme basamaklarında yoğunlaştığı tespit edilmiştir.

Özellikle “T.7.3.26. **Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder, T.7.3.27. Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.** *Altını çizmenin, koyu veya italik yazmanın, renklendirmenin, farklı punto veya font kullanmanın işlevi vurgulanır, T.7.3.33. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. a) İnternet/yazılı (dergi, kitap, broşür, gazete vb.) kaynakların güvenilirliklerinin sorgulanması sağlanır. b) Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak “edu” ve “gov” uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır, T.7.3.35. Metinlerin yazılı hâli ile medya sunumlarını karşılaştırır. a) Hikâye, masal, fıkra gibi metinlerin; çizgi film, animasyon gibi medya sunumları ile karşılaştırması sağlanır. b) Kahramanlar, mekân, zaman ve olay yönlerinden karşılaştırılması sağlanır.”* kazanımları eleştirel düşünme açısından önemli kazanımlardır.

Diğer üst düzey düşünme becerileri ile ilgili kazanımların önceki sınıflara benzer yapıda ancak bu sınıf için az sayıda olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 10. 8. Sınıf Okuma Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.8.3. OKUMA	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
Akıcı Okuma	
T.8.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur.	
T.8.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur. <i>Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme
T.8.3.3. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.	
T.8.3.4. Okuma stratejilerini kullanır. <i>Göz atarak, özetleyerek, not alarak, tartışarak ve eleştirerek okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme
Söz Varlığı	
T.8.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder. <i>a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır. b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir.</i>	Yaratıcı düşünme
T.8.3.6. Deyim, atasözü ve özdeyişlerin metne katkısını belirler.	Eleştirel düşünme
T.8.3.7. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. <i>Benzetme (teşbih), kişileştirme (teşhis), konuşurma (intak) ve karşılık (tezat), abartma (mübalağa) söz sanatlarının belirlenmesi sağlanır.</i>	
T.8.3.8. Metindeki anlatım bozukluklarını belirler. <i>Dil bilgisi yönünden anlatım bozuklukları üzerinde durulur.</i>	
T.8.3.9. Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar. <i>Fiilimsilerin türleri fark ettirilir. Ekler ezberletilmez.</i>	
T.8.3.10. Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir. <i>Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, kısaca, böylece, ilk olarak ve son olarak ifadeleri üzerinde durulur.</i>	Eleştirel düşünme
T.8.3.11. Metindeki anlatım biçimlerini belirler.	Eleştirel düşünme
Anlama	
T.8.3.12. Görsel ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.	Yaratıcı düşünme
T.8.3.13. Okuduklarını özetler.	
T.8.3.14. Metinle ilgili soruları cevaplar. <i>Metin içi ve metin dışı anlam ilişkisi kurulur.</i>	Eleştirel düşünme
T.8.3.15. Metinle ilgili sorular sorar.	Eleştirel düşünme
T.8.3.16. Metnin konusunu belirler.	
T.8.3.17. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	

T.8.3.18. Metindeki yardımcı fikirleri belirler.	
T.8.3.19. Metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler.	
T.8.3.20. Okuduğu metinlerdeki hikâye unsurlarını belirler. <i>Olay örgüsü, mekân, zaman, şahıs ve varlık kadrosu, anlatıcı üzerinde durulur.</i>	
T.8.3.21. Metnin içeriğini yorumlar. <i>a) Yazarın olaylara bakış açısının tespit edilmesi sağlanır. b) Metindeki öznel ve nesnel yaklaşımların tespit edilmesi sağlanır. c) Metindeki örnek ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.8.3.22. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.	Problem çözme-Yaratıcı düşünme
T.8.3.23. Metinler arasında karşılaştırma yapar. <i>Aynı metnin çeviri, farklı baskı vb. özellikleri itibarıyla karşılaştırılması sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.8.3.24. Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.	Eleştirel düşünme
T.8.3.25. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur. <i>Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, abartma, nesnel, öznel ve duygu belirten ifadeler üzerinde durulur.</i>	Eleştirel düşünme
T.8.3.26. Metin türlerini ayırt eder. <i>a) Fıkra (köşe yazısı), makale, deneme, roman, destan türleri üzerinde durulur. b) Metin türlerine ilişkin ayrıntılı bilgi verilmemelidir.</i>	Eleştirel düşünme
T.8.3.27. Görsellerle ilgili soruları cevaplar. <i>a) Çizgi roman ve karikatürleri yorumlayarak görüşlerini bildirmeleri sağlanır. b) Haberi/bilgiyi görsel yorumcuların nasıl ilettikleri üzerinde durulur.</i>	Eleştirel düşünme-Yansıtıcı düşünme
T.8.3.28. Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar. <i>Altın çizmenin, koyu veya italik yazmanın, renklendirmenin, farklı punto veya font kullanmanın işlevi vurgulanır.</i>	
T.8.3.29. Medya metinlerini analiz eder. <i>Medya metinlerinin amaçlarının (kültür aktarma, olay yorumlama, bilgilendirme, eğlendirme, ikna etme) belirlenmesi sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.8.3.30. Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.	Eleştirel düşünme
T.8.3.31. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. <i>a) Blog ve şahsi internet sayfalarındaki bilgilerin güvenilirliği konusunda çalışmalar yapılır. b) Bilimsel çalışmalarda ağırlıklı olarak “edu” ve “gov” uzantılı sitelerin kullanıldığı vurgulanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.8.3.32. Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.	Yansıtıcı düşünme
T.8.3.33. Edebi eserin yazılı metni ile medya sunumunu karşılaştırır. <i>Kahramanlar, mekân, zaman ve olay yönünden karşılaştırılması sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme
T.8.3.34. Okuduklarında kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını belirler.	Eleştirel düşünme
T.8.3.35. Metindeki iş ve işlem basamaklarını kavrar. <i>Kullanım kılavuzları incelenir.</i>	Problem çözme

Tablo 10 incelendiğinde 35 kazanımdan 24’ünün üst düzey düşünme becerilerine yönelik olduğu tespit edilmiştir. Eleştirel düşünme bu sınıfta da ağırlık verilen üst düzey düşünme becerisidir. Kazanımların eleştirel düşünmenin sorgulama, analiz etme, farkına

varma, gerçekte kurguyu ayırma, ilişki kurma basamaklarında yoğunlaştığı görülmektedir. Diğer üst düzey düşünme becerileri ile ilgili kazanımlar 7. sınıftan farklı değildir.

Okuma becerisi ile ilgili kazanımlar genel olarak değerlendirildiğinde eleştirel düşünmenin ağırlık kazandığı görülmektedir. Sorgulama, ilişki kurma, kaynağı araştırma, doğru kaynağa ulaşma, gerçekte kurguyu ayırma, farkına varma gibi eleştirel düşünmeye ait özellikler kazanımlarda yer almıştır. Grafik, tablo yorumlama, bunlarla ilgili soruları cevaplama, görüş bildirme, öğrendiği okuma stratejilerini uygulama ve metin türünün özelliklerine uygun okuma gibi yansıtıcı düşünmeye ait özellikleri taşıyan kazanımlar da öne çıkmaktadır. Eleştirel ve yansıtıcı düşünmenin birbirini tamamlar mahiyeti düşünüldüğünde okuma kazanımlarının da buna uygun hazırlandığı söylenebilir.

Yaratıcı düşünme ve problem çözmeye yönelik okuma kazanımlarının tüm sınıflarda daha sınırlı olduğu görülmüştür. Tahmin etme ve alternatif başlık belirleme konularında yoğunlaşan yaratıcı düşünme, alternatif çözüm önerileri üretme kısmında problem çözme ile birleşmektedir. Problem çözme becerisine yönelik az önce zikredilen ve “metindeki iş ve işlem basamaklarını kavrar” dışında kazanıma pek rastlanmamaktadır. Bu bakımdan okuma kazanımlarının yaratıcı düşünme ve özellikle problem çözme bakımından oldukça zayıf olduğu söylenebilir.

3.3. Konuşma becerisi kazanımlarına ait bulgular

Bu bölümde 4-8. sınıf konuşma becerisi kazanımları ayrı tablolar olarak çıkarılmış ve iki tabloda sunulmuştur. Her biri ayrı ayrı ve tümevarımsal olarak yorumlanmıştır.

Tablo 11. 4. Sınıf Konuşma Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.4.2. KONUŞMA	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
T.4.2.1. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.	
T.4.2.2. Hazırlıksız konuşmalar yapar.	Problem çözme – Yaratıcı düşünme
T.4.2.3. Hazırlıklı konuşmalar yapar. <i>a) Öğrencilerin izledikleri bir filmi tanıtmaları, görüş ve düşüncelerini belirterek anlatmaları sağlanır. b) Öğrencilerin verilen bir konuyu görsellerle destekleyerek kısa sunum hazırlamaları ve prova yapmaları sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme
T.4.2.4. Konuşma stratejilerini uygular. <i>a) Nezaket kurallarına uygun konuşulması gerektiği hatırlatılır. b) Beden dilini etkin kullanmanın önemi vurgulanır.</i>	Yansıtıcı düşünme-Problem çözme
T.4.2.5. Sınıf içindeki tartışma ve konuşmalara katılır <i>a) Öğrenciler konuşma/tartışma sırasında kendi düşüncelerini uygun şekilde ifade etmeleri için teşvik edilir. b) Farklı bakış açlarına anlayışla yaklaşmanın önemi vurgulanır. c) Başkalarını dinleme, uygun hitap ifadeleri kullanma, başkalarının sözünü kesmeme, konuşmanın bitmesini bekleme, akış içinde söz alarak konuşmaya katılma, karşındakini saygıyla ve sabırla dinlemenin gerekliliği hatırlatılır. d) Bir konuşmadaki/tartışmadaki bakış açılarını ayırt etmeleri sağlanır.</i>	Eleştirel düşünme- Yansıtıcı düşünme
T.4.2.6. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	Eleştirel düşünme-Yansıtıcı düşünme

Tablo 11 incelendiğinde konuşma kazanımı sayısının dinleme ve özellikle okuma becerilerine ait kazanımlardan çok daha az olduğu görülmektedir. 6 kazanımdan 5'inin üst düzey düşünme becerilerine yönelik olduğu görülmektedir. Yansıtıcı ve eleştirel düşünmenin ağırlıkta olduğu yalnızca bir kazanımın dolaylı olarak problem çözme ve yaratıcı düşünmeye yönelik olduğu söylenebilir. Hazırlıksız konuşma, yapısı gereği bir problemdir, bu sebeple öğrenci problemi aşmak için çözüm yolları arayacaktır ve iyi bir çözüm için de yaratıcılığa başvurmak zorundadır. Kazanımda, planlı bir problem çözme ya da faaliyet olarak yaratıcı düşünme bulunmamakta ancak öğretmenin istek ve planlaması ile bunlar gerçekleştirilebilecektir.

“T.4.2.6. **Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.**” kazanımı, ana dili bilincini taşıma bakımından eleştirel düşünme, kelimenin yabancı kökenli olduğunu belirleme ve yerine uygun Türkçe karşılığı seçip kullanma bakımından da yansıtıcı düşünmeyi içermektedir. Bu kazanımın hem milli eğitimin temel amaçları hem dil bilinci hem de üst düzey düşünme becerileri bakımından önemli olduğu söylenebilir.

Tablo 12. 5. Sınıf Konuşma Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.5.2. KONUŞMA	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar. Öğrencilerin verilen bir konuyu görsellerle destekleyerek kısa sunum hazırlamaları ve sunum öncesinde prova yapmaları sağlanır.	Yansıtıcı düşünme
T.5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.	Problem çözme – Yaratıcı düşünme
T.5.2.3. Konuşma stratejilerini uygular. Serbest, güdümlü, kelime ve kavram havuzundan seçerek konuşma gibi yöntem ve tekniklerin kullanılması sağlanır.	Yansıtıcı düşünme – Problem çözme
T.5.2.4. Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.	
T.5.2.5. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.	
T.5.2.6. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.	
T.5.2.7. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	Eleştirel düşünme- Yansıtıcı düşünme

Tablo 12 incelendiğinde kazanım sayısının az olduğu ve 7 kazanımdan 4'ünün üst düzey düşünme becerilerine yönelik olduğu görülmektedir. Konuşma becerisinin ruhuna uygun olarak yansıtıcı düşünmenin ağırlıkta olduğu, diğer üst düzey düşünme becerilerinin zayıf kaldığı görülmektedir. 4. sınıftan çok da farklı olmayan kazanımların konuşma becerisi açısından birtakım zenginlikleri getirmesine rağmen üst düzey düşünme becerileri bakımından daha zayıf olduğu da söylenebilir.

6, 7. ve 8. sınıfların konuşma becerisine ait kazanımların 5. sınıfla aynı olduğu, sadece açıklamalarda ufak farklılıklar yer aldığı ancak bunların da üst düzey düşünme becerileri açısından fark oluşturmadığı görüldüğünden ayrıca tablolar halinde verilip yorumlanmasına gerek duyulmamıştır.

Konuşma becerisi kazanımları genel olarak değerlendirildiğinde programda diğer beceriler özellikle de okuma ve yazma becerileri kadar önemsenmediği, en azından ayrıntılandırılmadığı görülmüştür. Dolayısıyla üst düzey düşünme becerilerine yönelik olması bakımından da zengin olduğu söylenemez. Dolaylı yoldan ve ancak öğretmen rehberlik ve desteğiyle üst düzey düşünme becerilerini kazandırabilecek konuşma kazanımlarında yansıtıcı düşünmeye yönelik olanlar ağırlıktadır. Eleştirel düşünmenin az sayıda yer aldığı kazanımlarda yaratıcı düşünme ve problem çözme ihmal edilmiştir denilebilir.

3.4. Yazma becerisi kazanımlarına ait bulgular

Bu bölümde 4-8. sınıf yazma becerisi kazanımları ayrı tablolar olarak çıkarılmış, beş tabloda sunulmuştur. Her biri ayrı ayrı yorumlanmış ve elde edilen bulgular tümevarımsal olarak yorumlanmıştır.

Tablo 13. 4. Sınıf Yazma Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.4.4. YAZMA	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
T.4.4.1. Şiir yazar.	Yaratıcı düşünme
T.4.4.2. Bir işin işlem basamaklarına ilişkin yönergeler yazar. <i>Öğrencilerin bir aletin kullanıma aşamalarını anlatan broşür hazırlamaları, bir oyunun aşamalarını anlatan kitapçık hazırlamaları ya da yol tarifi yazmaları sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme-Yaratıcı düşünme
T.4.4.3. Hikâye edici metin yazar. a) <i>Olayların oluş sırasına göre yazılmasının gerekliliği hatırlatılır. b) Kişi, olay ve mekân unsurlarının anlatılması sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme-Yaratıcı düşünme
T.4.4.4. Bilgilendirici metin yazar. a) <i>Yazdıklarında duygu ve düşüncelerini aktarmaları için teşvik edilir. b) Verilen ya da kendi belirledikleri bir konu hakkında araştırma yapmaları sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme
T.4.4.5. Hayali ögeler barındıran kısa metin yazar.	Yaratıcı düşünme
T.4.4.6. Görselleri ilişkilendirerek bir olayı anlatır.	Eleştirel düşünme-Yaratıcı düşünme-Yansıtıcı düşünme
T.4.4.7. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.	Yaratıcı düşünme
T.4.4.8. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	Eleştirel düşünme-Yansıtıcı düşünme
T.4.4.9. Formları yönergelerine uygun doldurur.	Yansıtıcı düşünme
T.4.4.10. Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır. a) <i>Yay ayraç, üç nokta, eğik çizgi, soru işareti, nokta, virgül, iki nokta, ünlem, tırnak işareti, kısa çizgi, konuşma çizgisi ve kesme işaretinin yaygın kullanılan işlevleri üzerinde durulur. b) Kitap, dergi, gezegen ve yıldız adlarının yazımı ile iki noktadan sonra büyük harf kullanıldığı belirtilir.</i>	
T.4.4.11. Yazdıklarını düzenler. a) <i>Öğrenciler yazdıklarının dil bilgisi ve anlatım bozuklukları yönünden kontrol etmeye teşvik edilir. b) Sınıf düzeyine uygun yazım ve noktalama kuralları ile sınırlı tutulur.</i>	Eleştirel düşünme-Yansıtıcı düşünme

T.4.4.12. Yazdıklarını paylaşır. *a) Öğrenciler yazdıklarını sınıf içinde okumaları, okul veya sınıf panosunda sergilemeleri için teşvik edilir. Öğrencilere yazdıklarını sınıf içinde okumaları konusunda ısrar edilmemelidir.*
b) Öğrenciler kompozisyon ve şiir yarışmalarına katılmaları için teşvik edilmelidir.

T.4.4.13. Yazılarında eş sesli kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.

T.4.4.14. Yazdıklarını zenginleştirmek için çizim, grafik ve görseller kullanır.

Yansıtıcı düşünme

T.4.4.15. İmza atar. *İmzanın anlamı ve ismin baş harfi ile soy ismin bütününe sembolize etmesi gerektiği vurgulanır. Öğrencilere imzalarını belirlemeleri için kılavuzluk yapılır.*

T.4.4.16. Kısaltmaları ve kısaltmalara gelen ekleri doğru yazar.

T.4.4.17. Sayıları doğru yazar. *Sayıların harflerle yazımı, birden fazla kelimeden oluşan sayıların yazımı, Romen rakamlarının yazımı üzerinde durulur.*

T.4.4.18. Yazılarında bağlaçları kuralına uygun kullanır. *“de” ve “ki” bağlaçlarını doğru yazmaları sağlanır.*

T.4.4.19. Yazılarında kelimeleri gerçek, mecaz ve terim anlamları ile kullanır.

T.4.4.20. Harflerin yapısal özelliklerine uygun metin yazar. *Öğrencilerin kendi yazı stillerini oluşturmaları teşvik edilir.*

T.4.4.21. Yazma stratejilerini uygular.

Yansıtıcı düşünme- Problem çözme

T.4.4.22. Pekiştirmeli sözcükleri doğru yazar.

Tablo 13 incelendiğinde yazma becerisine ait 22 kazanımın çoğunun yazım kurallarını doğru uygulamaya yönelik olduğu görülmektedir. Bunları (tüm sınıflar için) yansıtıcı düşünme becerisi içinde almak konusunda kodlayıcılar arası güvenilirlik çalışması sırasında tartışmalar yapılmış, anlaşma sağlanamamıştır. Bunun üzerine Türkçe eğitimi ve eğitim bilimleri alanlarında uzman ikişer kişiden daha görüş alınmış ve yapısal çalışmalar olduğu gerekçesi ile yansıtıcı düşünmeye yönelik kazanımlar içinde yer verilemeyeceği kararlaştırılmıştır.

Kazanımların yaratıcı ve yansıtıcı düşünme üst düzey düşünme becerilerine yönelik olduğu tespit edilmiştir. Yansıtıcı düşünmeye yönelik kazanımların çoğunun yaratıcı ve eleştirel düşünmeye yönelik açıklamalarla desteklendiği görülmektedir. Yani öğrencilerden öğrendiklerini uygularken/ yazarken eleştirel, daha çok yaratıcı olmaları beklenmektedir.

Farklı özelliklerde metinler ve görsellerle ilişkilendirerek yazma kazanımları (T.4.4.1, T.4.4.3, T.4.4.4, T.4.4.5, T.4.4.6.); yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme becerilerini doğrudan, problem çözmeyi ise dolaylı olarak barındırdığından oldukça önemlidir.

“T.4.4.2. Bir işin işlem basamaklarına ilişkin yönergeler yazar.” ve “T.4.4.9. Formları yönergelerine uygun doldurur.” kazanımları bir arada düşünüldüğünde bütüncül olarak yaratıcı ve yansıtıcı düşünme becerilerine yönelik olduğu söylenebilir.

Problem çözme diğer dil becerileri kazanımlarında olduğu gibi yazma becerisi kazanımlarında da az yer kaplamaktadır.

Tablo 14. 5. Sınıf Yazma Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.5.4. YAZMA	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
T.5.4.1. Şiir yazar.	Yaratıcı düşünme
T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar. <i>a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, bu bölümlerde yazacaklarını belirlemeleri sağlanır. b) Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaya ve günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir. c) Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanmaları sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme
T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar. <i>a) Öğrencilerin günlük hayattaki gözlem ve deneyimlerine dayanarak hikâye konusu ve hikâye unsurlarını belirlemeleri sağlanır. b) Öğrenciler, yazım kılavuzundan yararlanmalarını ve yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.</i>	Yansıtıcı düşünme-Yaratıcı düşünme
T.5.4.4. Yazma stratejilerini uygular. <i>Güdümlü, metin tamamlama, bir metni kendi kelimeleri ile yeniden oluşturma, boşluk doldurma, grup olarak yazma gibi yöntem ve tekniklerin kullanılması sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme-Problem çözme
T.5.4.5. Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır. <i>Yay ayraç, üç nokta, eğik çizgi, soru işareti, nokta, virgül, iki nokta, ünlem, turnak işareti, kısa çizgi, konuşma çizgisi, kesme işareti, noktalı virgül ve köşeli ayraç işaretlerinin yaygın kullanılan işlevleri üzerinde durulur.</i>	Problem çözme-Yansıtıcı düşünme
T.5.4.6. Bir işin işlem basamaklarını yazar.	Yansıtıcı düşünme
T.5.4.7. Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.	Yansıtıcı düşünme
T.5.4.8. Sayıları doğru yazar. <i>Kesirli sayıların, sıra ve üstleştirme sayılarının, dört veya daha çok basamaklı sayıların yazımları üzerinde durulur.</i>	
T.5.4.9. Yazdıklarını düzenler. <i>Sınıf düzeyine uygun yazım ve noktalama kuralları ile sınırlı tutulur.</i>	
T.5.4.10. Yazdıklarını paylaşır. <i>Öğrenciler, yazdıklarını sınıf ve okul panosu gibi farklı ortamlarda paylaşmaya teşvik edilir.</i>	
T.5.4.11. Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır. <i>Ünlü düşmesi, ünlü daralması, ünsüz benzeşmesi, ünsüz yumuşaması ve ünsüz türemesi ses olayları üzerinde durulur.</i>	
T.5.4.12. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	Eleştirel düşünme-Yansıtıcı düşünme
T.5.4.13. Formları yönergelerine uygun doldurur.	Yansıtıcı düşünme
T.5.4.14. Kısa metinler yazar. <i>Öğrenciler dilekçe yazmaya teşvik edilir.</i>	Yansıtıcı düşünme
T.5.4.15. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.	Yaratıcı düşünme
T.5.4.16. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. <i>Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.</i>	

Tablo 14 incelendiğinde 5. sınıfta 4. sınıfa göre daha az yazma kazanımı olduğu görülmektedir. Yansıtıcı düşünme becerisinin ağırlıkta olduğu kazanımlarda ikinci sırayı yaratıcı düşünme almaktadır. Yazma bir üretim faaliyeti olduğundan yansıtma ve yaratma öne çıkmıştır denilebilir. Eleştirel düşünme ve problem çözme programda az yer bulabilmiştir.

Tablo 15. 6. Sınıf Yazma Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.6.4. YAZMA	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
T.6.4.1. Şiir yazar.	
T.6.4.2. Bilgilendirici metin yazar. <i>a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinde yazacaklarının taslağını oluşturmaları ve ilk paragrafta amaçlarını ifade etmeleri sağlanır. b) Öğrenciler yazılarında günlük hayattan örnekler vermeleri için teşvik edilir.</i>	
T.6.4.3. Hikâye edici metin yazar. <i>a) Öğrencilerin zaman, mekân, şahıs ve olay unsurlarını belirlemeleri, hikâyenin serim, düğüm ve çözüm bölümlerinde anlatacaklarının taslağını oluşturmaları sağlanır. b) Öğrenciler yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendiği kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.</i>	Yansıtıcı düşünme-Yaratıcı düşünme
T.6.4.4. Yazma stratejilerini uygular. <i>Güdümlü, serbest, kontrollü, tahminde bulunma, metin tamamlama, bir metni kendi kelimeleri ile yeniden oluşturma, boşluk doldurma, grup olarak yazma gibi yöntem ve tekniklerin kullanılması sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme-Problem çözme-Yaratıcı düşünme
T.6.4.5. Yazdıklarını desteklemek için gerektiğinde grafik ve tablo kullanır.	
T.6.4.6. Bir işi işlem basamaklarına göre yazar.	
T.6.4.7. Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.	
T.6.4.8. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.	Yaratıcı düşünme
T.6.4.9. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. <i>Ama, fakat, ancak, lakin, bununla birlikte ve buna rağmen ifadelerinin kullanılması sağlanır.</i>	
T.6.4.10. Yazdıklarını düzenler. <i>a) Anlam bütünlüğünü bozan ifadelerin belirlenmesi ve düzeltilmesi sağlanır, kavramsal olarak anlatım bozukluğu konusuna değinilmez. b) Metinde yer alan yazım ve noktalama kuralları ile sınırlı tutulur.</i>	
T.6.4.11. Yazdıklarını paylaşır. <i>Öğrenciler yazdıklarını sınıf ve okul panosu ile sosyal medyada paylaşmaya teşvik edilir.</i>	
T.6.4.12. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	Eleştirel düşünme-Yansıtıcı düşünme
T.6.4.13. Formları yönergelerine uygun doldurur.	Yansıtıcı düşünme
T.6.4.14. Kısa metinler yazar. <i>Duyuru, ilan ve reklam metinleri yazdırılır.</i>	Yaratıcı düşünme-Yansıtıcı düşünme

Tablo 15 incelendiğinde 6. sınıf yazma becerisine ait 14 kazanım olduğu görülmektedir. 5. sınıftan farklı olarak “**Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.**”, “**Sayıları doğru yazar.**” ve “**Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.**” kazanımlarının yer almadığı; “**Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır**” kazanımının ise fazladan yer aldığı tespit edilmiştir. Bu kazanımlar üst düzey düşünme becerileri açısından bir kod taşımadığından 6. sınıf yazma becerisi kazanımlarının yönelik olduğu üst düzey düşünme becerisi açısından 5. sınıftan farklı olmadığını söylemek mümkündür.

Tablo 16. 7. Sınıf Yazma Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.7.4. YAZMA	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
T.7.4.1. Şiir yazar.	Yaratıcı düşünme
T.7.4.2. Bilgilendirici metin yazar. <i>a) Öğrencilerin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinde yazacaklarını belirleyerek bir metin taslağı oluşturmaları, düşüncüyü geliştirme yollarını kullanmaları, yazılı ve çoklu medya kaynaklarından görüşlerini destekleyecek kanıtlar sunmaları sağlanır. b) Öğrenciler günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.</i>	Yansıtıcı düşünme
T.7.4.3. Hikâye edici metin yazar. <i>a) Öğrencilerin zaman, mekân, şahıs ve olay unsurlarını belirleyerek hikâyenin serim, düğüm ve çözüm bölümlerinin taslağını oluşturmaları sağlanır. b) Öğrencilerin yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendiği kelimeleri kullanmaları teşvik edilir.</i>	Yansıtıcı düşünme-Yaratıcı düşünme
T.7.4.4. Yazma stratejilerini uygular. <i>Not alma, özet çıkarma, serbest, kontrollü, kelime ve kavram havuzundan seçerek yazma, bir metinden hareketle yazma ve duyulardan hareketle yazma gibi yöntem ve tekniklerin kullanılması sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme-Problem çözme-Yaratıcı düşünme
T.7.4.5. Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanır.	Yansıtıcı düşünme
T.7.4.6. Bir işi işlem basamaklarına göre yazar.	Problem çözme
T.7.4.7. Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.	Yansıtıcı düşünme
T.7.4.8. Yazılarında anlatım biçimlerini kullanır.	Yansıtıcı düşünme
T.7.4.9. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	Eleştirel düşünme-Yansıtıcı düşünme
T.7.4.10. Formları yönergelerine uygun doldurur.	Yansıtıcı düşünme
T.7.4.11. Kısa metinler yazar. <i>Haber metni ve/veya anı yazmaya teşvik edilir.</i>	Eleştirel düşünme-Yansıtıcı düşünme
T.7.4.12. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.	Yaratıcı düşünme
T.7.4.13. Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.	Yansıtıcı düşünme
T.7.4.14. Araştırmalarının sonuçlarını yazılı olarak sunar. <i>a) Öğrencilerin taslak hazırlamaları, taslaklarında giriş, gelişme, sonuç bölümlerine yer vermeleri sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme

b) Kaynak gösterme hakkında bilgi verilir.

T.7.4.15. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. *Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak ifadelerini kullanmaları sağlanır.*

T.7.4.16. Yazdıklarını düzenler. *a) Anlama dayalı anlatım bozuklukları bakımından yazdıklarını gözden geçirmesi ve düzeltilmesi sağlanır. b) Metinde yer alan yazım ve noktalama kuralları ile sınırlı tutulur.*

T.7.4.17. Yazdıklarını paylaşır. *Öğrenciler yazdıklarını sınıf ve okul panosu ile sosyal medya ortamlarında paylaşmaya, şiir ve kompozisyon yarışmalarına katılmaya teşvik edilir.*

Tablo 16 incelendiğinde 7. sınıf yazma becerisi kazanımlarının 6. sınıf yazma becerisi kazanımlarından 3 madde fazla (T.7.4.8. **Yazılarında anlatım biçimlerini kullanır.** T.7.4.13. **Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.** T.7.4.14. **Araştırmalarının sonuçlarını yazılı olarak sunar.** *a) Öğrencilerin taslak hazırlamaları, taslaklarında giriş, gelişme, sonuç bölümlerine yer vermeleri sağlanır. b) Kaynak gösterme hakkında bilgi verilir.*) ve bunların yansıtıcı düşünmeye yönelik olduğu görülmüştür.

“T.7.4.14. **Araştırmalarının sonuçlarını yazılı olarak sunar.** *a) Öğrencilerin taslak hazırlamaları, taslaklarında giriş, gelişme, sonuç bölümlerine yer vermeleri sağlanır. b) Kaynak gösterme hakkında bilgi verilir.*” kazanımı dikkat çekmektedir. Bilimsel bir yönünün olması, yansıtıcılığı tam anlamıyla taşıması, dolaylı olarak problem çözme ve eleştirel düşünmenin özellikleri ile kesişmesi bakımından önem arz etmektedir.

Tablo 17. 8. Sınıf Yazma Becerisi Kazanımları ve Yönelik Olduğu Üst Düzey Düşünme Becerileri

T.8.4. YAZMA	ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİSİ
T.8.4.1. Şiir yazar.	Yaratıcı düşünme
T.8.4.2. Bilgilendirici metin yazar. <i>a) Öğrencilerin belirledikleri bir konu ve ana fikir etrafında giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, gelişme bölümünde düşünceyi geliştirme yollarını kullanarak görüşlerini ifade etmeleri, görüşlerini destekleyecek kanıtlar sunmaları, sonuç bölümünde ise görüşlerini sonuca bağlamaları sağlanır. b) Öğrenciler günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.</i>	Yansıtıcı düşünme
T.8.4.3. Hikâye edici metin yazar. <i>a) Öğrencilerin anlatımın türü ve konusuna göre gerçekçi veya hayali öğeleri tasarlamaları, uyumlu bir zaman ve mekân kurgusu yapmaları, serim, düğüm ve çözüm bölümlerine yer vermeleri sağlanır. b) Öğrenciler yazım kılavuzundan yararlanmaya, günlük hayattan örnekler vermeye yönlendirilir.</i>	Yansıtıcı düşünme-Yaratıcı düşünme
T.8.4.4. Yazma stratejilerini uygular. <i>Not alma, özet çıkarma, eleştirel, yaratıcı, serbest, kelime ve kavram havuzundan seçerek yazma, bir metinden ve duyulardan hareketle yazma gibi yöntem ve tekniklerin kullanılması sağlanır.</i>	Yansıtıcı düşünme-Problem çözme-Yaratıcı düşünme-Eleştirel düşünme
T.8.4.5. Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanır.	Yansıtıcı düşünme

T.8.4.6. Bir işi işlem basamaklarına göre yazar.	Problem çözme
T.8.4.7. Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.	Yansıtıcı düşünme
T.8.4.8. Yazılarında mizahi öğeler kullanır.	Eleştirel düşünme-Yansıtıcı düşünme
T.8.4.9. Yazılarında anlatım biçimlerini kullanır.	Yansıtıcı düşünme
T.8.4.10. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	Eleştirel düşünme-Yansıtıcı düşünme
T.8.4.11. Formları yönergelerine uygun doldurur.	Yansıtıcı düşünme
T.8.4.12. Kısa metinler yazar. <i>Haber metni, günlük ve anı yazmaya teşvik edilir.</i>	Eleştirel düşünme-Yansıtıcı düşünme
T.8.4.13. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.	Yaratıcı düşünme
T.8.4.14. Araştırmalarının sonuçlarını yazılı olarak sunar. a) <i>Öğrencilerin taslak hazırlamaları, taslaklarında giriş, gelişme, sonuç bölümlerine yer vermeleri sağlanır. b) Kaynak gösterme hakkında bilgi verilir.</i>	Yansıtıcı düşünme-Eleştirel düşünme
T.8.4.15. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. <i>Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak ifadelerinin kullanılması sağlanır.</i>	
T.8.4.16. Yazdıklarını düzenler. a) <i>Dil bilgisine dayalı anlatım bozuklukları bakımından yazdıklarını gözden geçirmesi ve düzeltmesi sağlanır. b) Metinde yer alan yazım ve noktalama kuralları ile sınırlı tutulur.</i>	
T.8.4.17. Yazdıklarını paylaşır. <i>Öğrenciler yazdıklarını sınıf ve okul panosu ile sosyal medya ortamlarında paylaşmaya, şiir ve kompozisyon yarışmalarına katılmaya teşvik edilir.</i>	
T.8.4.18. Cümlelerin öğelerini ayırt eder.	
T.8.4.19. Cümle türlerini tanıır. <i>Kavramsal tanımlamalara girilmez.</i>	
T.8.4.20. Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar. <i>Kavram tanımlarına girilmeden anlamsal farklılıklara değinilir.</i>	Eleştirel düşünme

Tablo 17 incelendiğinde 8. sınıf yazma becerisi kazanımlarının 7. sınıf yazma kazanımlarından 3 madde fazla olduğu ve bir konuda değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir.

Fazla olan maddelerden ikisi dil bilgisi ile ilgilidir (“T.8.4.18. **Cümlelerin öğelerini ayırt eder.**”, “T.8.4.19. **Cümle türlerini tanıır. Kavramsal tanımlamalara girilmez.**”) biri ise daha önce yer verilmeyen içeriktedir: “T.8.4.8. **Yazılarında mizahi öğeler kullanır.**”

Mizahi unsur kullanmanın yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme becerilerini doğrudan; çözüm aşamasında başvuru bir yol olarak da dolaylı bir biçimde problem çözme becerisine yönelik bir kazanım olduğu söylenebilir. Bahsi geçen kazanım bu bakımdan önemlidir ancak doğru ve yerinde kullanılması, bunun için de öğretmenin - ihtiyaç duyulduğunda- rehberlik edebilmesi gerekmektedir.

“T.7.4.13. **Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.**” maddesinin yerine “T.8.4.20. **Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar. Kavram**

tanımlarına girilmeden anlamsal farklılıklara değinilir.” kazanımı yer almış, fiil konusu işlenmeye devam etmiştir ancak üst düzey düşünme becerileri bakımından farklı oldukları belirlenmiştir. Öyle ki *işleve uygun kullanma* yansıtıcı düşünme, *anlama olan katkıyı kavrama* eleştirel düşünme becerisine yöneliktir.

Anlatma becerisi olarak değerlendirilen “yazma” yapısı gereği yansıtıcı düşünmeye yönelik kazanımları fazlaca içermektedir. Temel dil becerilerinde özellikle anlama becerilerinde elde edilen bilgi ve becerilerin yazarken uygulanması yönünde kazanımlar hazırlandığı söylenebilir. Bu bakımdan yaratıcı düşünme becerisi de işe koşulmuştur. Farklı türlerde metinler oluşturulması ve bunlar yapılırken anlatım yöntemlerinden, mizahi unsurlardan, deyim ve atasözleri gibi unsurlardan metni zenginleştirmek için faydalanılması da yukarıda belirtilen hususları destekler niteliktedir.

Eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin kullanılması bakımından yazma kazanımlarının zayıf kaldığı görülmektedir. Anlama becerilerinde daha aktif kullanılan eleştirel düşünme becerisi konuşma ve yazmada daha az kullanılırken problem çözme genel itibarıyla programdaki kazanımların zayıf yönü olarak ortaya çıkmaktadır.

Yazma becerisi ile ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında dil bilgisi konularının metinlerde kullanılmak üzere kazanımlarda yer aldığı görülmektedir. Bu da üst düzey düşünme becerilerinin kullanılması ve programın bütüncül yapısı bakımından önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir (Güneş, 2013).

4. Sonuç ve Tartışma

Günümüz dünyasında düşünme ve üst düzey düşünme becerilerinin önemi gittikçe artmaktadır. Bilginin katlanarak büyüdüğü bu dünyada bilgiyi taşımanın yerini ve değerini bilgiye ulaşma, yorumlama, değerlendirme, sorgulama, doğrulama almaktadır. Problem dolu olan gündelik hayatta problemleri tespit ederek az önce zikredilen süzgeçlerden geçirilen bilgiler ışığında doğru bir strateji ile yaratıcı çözümler üretme ve bunları genelleyerek paylaşma bireyi her alanda öne çıkarabilecek beceriler olarak görülmektedir (Güneş 2012). Bireylerin ve ulusların geleceği çocuklarının bu ve bunun gibi becerileri kazanmalarına, uygulamalarına hatta geliştirip geleceğe uygun yapıya dönüştürmelerine bağlıdır. Ülkeler, çocuklarını eğitebilmek için eğitim programları hazırlamakta, uygulamaları takip ederek güncellemektedir. 2018’de “Türkiye Yeterlilik Çerçevesi” hedeflerince MEB tarafından güncellenen öğretim programları da benzer amaçlar taşımaktadır (MYK, 2015).

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’da yer alan temel dil becerilerine ait kazanımların yönelik oldukları üst düzey düşünme becerilerinin belirlenmesini amaçlayan bu çalışmanın sonucunda eleştirel, yansıtıcı, yaratıcı düşünme ve problem çözme üst düzey düşünme becerilerine yönelik olan kazanımlar belirlenmiş, düşünme becerilerine yönelik olanlar ise tablolarda işaretlenmeden sunulmuştur. Böylece mevcut programın durumu tespit edilecek, çocuklarımızı çağın gerisinde bırakmamak adına programın eksiklikleri ortaya konularak gereken tedbirlerin alınması ve geliştirmelerin yapılması için bir girişimde bulunulmuş olacaktır.

Dinleme becerisi ile ilgili kazanımlar incelendiğinde eleştirel düşünme becerisine yönelik olanların ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir. Eleştirel düşünmenin kavrama, değerlendirme, tespit etme ve sorgulama özellikleri baskın olarak ortaya çıkmaktadır

(Söylemez, 2015). Ayrıca sözlü olmayan mesajları belirlemek gibi oldukça önemli ve üst düzey kazanımların 4. sınıftan 8. sınıfa kadar hedeflendiği görülmüştür. Ancak programda bunun nasıl yapılacağına ilişkin bir bilgiye yer verilmemiştir. Dinleme becerisi kazanımlarında öğrenilenlerin uygulanmasına yönelik yansıtıcı ve yaratıcı düşünme becerilerinin de yer aldığı belirlenmiştir. Böylece dinleme sürecinde öğrenci edilgen olmaktan çıkarılarak etken, katılımcı, sorgulayan bir mahiyete kavuşturulmak istenmektedir. Öğrencinin süreçte tahmin yürüterek, farklı bakış açıları geliştirerek, soru sorarak, dinlediklerinin tutarlılığına bakarak sürece dâhil olması; yaratıcı zekâsını kullanan ve geliştirmeye çalışan, eleştirel bir dinleyici olabilmesi amaçlanmaktadır (Çiftçi, 2007; Epeçan, 2013).

Okuma becerisine yönelik kazanımlar programın nicelik ve nitelik olarak en zengin kazanımlarıdır denilebilir. Türkiye’de okuma oranının gelişmiş ülkelere oranla oldukça düşük olması programda bu alana önem verilmesinin önemli sebepleri arasında değerlendirilebilir (Akkılık, 2011). Programda okuma kazanımları *okuma, söz varlığı ve anlama* olarak üç başlıkta yer almaktadır. Okuma başlığında genel itibarı ile okumanın mekanik tarafına yer verildiğinden üst düzey düşünme becerilerine yönelik olan çok az kazanım olduğu, bunların arasında *türlere uygun okuma* ile *okuma stratejilerini uygulama* kazanımlarının yansıtıcı düşünmeye yönelik olduğu tespit edilmiştir. Söz varlığı başlığı altında eleştirel ve yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımlar ağırlıktadır ki bunlar tahmin ve söz gruplarının anlama katkısını belirlemeyi içermektedir. Anlama başlığında *sorgulama, ilişki kurma, kaynağı araştırma, doğru kaynağa ulaşma, gerçeğe kurguyu ayırma, farkına varma* gibi özellikleri ile eleştirel düşünmeye yönelik kazanımlar kendini göstermektedir ve sınıf seviyesi yükseldikçe eleştirel düşünmenin de niteliği ve niceliği artmaktadır (Özdemir, 1998). Grafik, tablo yorumlama, bunlarla ilgili soruları cevaplama, görüş bildirme gibi yansıtıcı düşünmeye ait özellikleri taşıyan kazanımlar da öne çıkmaktadır. Eleştirel ve yansıtıcı düşünmenin birbirini tamamlar mahiyeti düşünüldüğünde okuma kazanımlarının da buna uygun hazırlandığı söylenebilir (Moon, 2004; Gürkaynak vd., 2008; Ergüven, 2011).

Yaratıcı düşünme ve problem çözmeye yönelik kazanımlar okuma becerisi kısmında oldukça sınırlıdır. Yaratıcı anlama ve problem çözücü bir okuma ortaya konulamamıştır. Tahmin etme ve alternatif başlık belirleme konularında yoğunlaşan yaratıcı düşünme, alternatif çözüm önerileri üretme kısmında problem çözmeye ile birleşmektedir. Problem çözmeye becerisine yönelik az önce zikredilen ve “metindeki iş ve işlem basamaklarını kavrar” dışında kazanıma pek rastlanmamaktadır.

Anlama becerileri (dinleme/izleme ve okuma) kazanımları genel olarak değerlendirildiğinde bu kazanımların özellikle problem çözmeye becerisi açısından son derece zayıf olduğu söylenebilir. Okumanın, dinlemenin/izlemenin ve okunan, dinlenen/izlenen metnin kendi içinde problemler barındırabileceği/ barındırdığı düşünüldüğünde problem çözmeye yönelik kazanımların olması ve/ veya artırılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Programda eleştirel, yaratıcı, yansıtıcı ve problem çözücü okuma ve dinleme/izleme; basamaklarıyla birlikte ortaya konulamamışsa bile bunların her birine ait özelliklerin kazanımlar arasında yer alması daha doğru olacaktır.

Konuşma becerisinin programda üstünde en az durulan beceri olduğu söylenebilir. Kazanım sayısı ortalama 7 iken 5, 6, 7. ve 8. sınıfların becerileri de açıklamalardaki küçük farklar haricinde birbirinin aynısı olarak oluşturulmuş. Üst düzey düşünme becerilerine yönelik olması bakımından konuşma kazanımlarının zengin olduğu söylenemez. Öğretmenin rehberlik ve desteğiyle üst düzey düşünme becerilerini kazandırabilecek konuşma kazanımlarında yansıtıcı düşünmeye yönelik olanlar ağırlıktadır. Eleştirel düşünmenin az sayıda yer aldığı kazanımlarda yaratıcı düşünme ve problem çözme ihmal edilmiştir denilebilir.

Yazma becerisi kazanımları incelendiğinde ise yansıtıcı düşünme becerisine yönelik olanların ağırlıkta olduğu görülmüştür. Farklı türlerde metinler oluşturulması ve bunlar yapılırken anlatım yöntemlerinden, mizahi unsurlardan, deyim ve atasözleri gibi unsurlardan metni zenginleştirmek için faydalanılması yansıtıcı ve yaratıcı düşünmenin birbirini tamamlar mahiyette kazanımlarda yer aldığını göstermektedir (Moon, 2004; Tican, 2013; Sungur, 1997; Söylemez, 2015). Eleştirel düşünme ve problem çözme açısından yazma becerisi kazanımları zayıf olarak nitelenebilir.

Anlama becerileri kazanımlarında eleştirel düşünme, anlatma becerileri kazanımlarında da yansıtıcı düşünme öne çıkmaktadır. Her ikisinde de yaratıcı düşünmenin bir tamamlayıcı olarak görev aldığı ifade edilebilir. Ancak problem çözme oldukça sınırlı ve dolaylı olarak yer bulabilmiştir. Bu bakımdan bir denge sağlanması gerektiği, en azından ağırlıklı olan üst düzey düşünme becerilerinin diğerleriyle yüksek oranda desteklenmesi yönünde bir güncelleme yapılması gereği görülmektedir çünkü bu becerilerin birbirinden kopuk değil aksine tamamlayıcı ve birbirini kapsayan mahiyette olduğu açıktır (Adair, 2000; Güneş, 2007; Kızılkaya ve Askar, 2009; Şahinel, 2002).

Araştırmanın sınırlılıklarından dolayı aşağıdaki konularda bulgulara ulaşamadık:

- Kazanımların hedefine ulaşma seviyesi,
- Kazanımların üst düzey düşünme becerilerini kazandırma seviyesi,
- Sahada uygulamanın ne derece sağlıklı yapıldığı
- Öğretmenlerin çalışmada belirlenen beceriler hakkındaki görüşleri,
- Ders kitaplarının araştırma bulgularını ne derece yansıttığı

Bu konuda çalışma yapmayı düşünen araştırmacılar için yukarıdaki eksiklikleri giderecek araştırmaların yanında her bir temel dil becerisi kazanımları ile ilgili nicel araştırma, dil becerilerinde üst düzey düşünme becerilerinin kazandırılma seviyesinin ölçülmesine yönelik çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Adair, J. (2000). *Karar verme ve problem çözme*. (Çev: Kalaycı, N. Ed.: Atay, M.T.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akkılık, R. (2011). Türkiye okuma kültürü haritası. *Türk kütüphaneciliği*, 25(2), 326-329.
- Çekici, F. (2009). *Problem çözme terapisine dayalı beceri geliştirme grubunun üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerileri, öfkeyle ilişkili davranış ve düşünceler ile sürekli kaygı düzeylerine etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiftçi, Ö. (2007). Aktif dinleme. *Millî Eğitim*, 176, 231-242.
- Epçaçan, C. (2013). Temel bir dil becerisi olarak dinleme ve dinleme eğitimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013(11).
- Ergüven, S. (2011). *Öğretmenlerin yansıtıcı düşünme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gavaz, H., O. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin sıra dışı problem çözümedeki stratejik esneklikleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gülveren, H. (2007). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri ve bu becerileri etkileyen düşünme faktörleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayınları
- Güneş, F. (2012). Bologna Süreci ile Yükseköğretimde Öngörülen Beceri ve Yetkinlikler. *Journal of Higher Education & Science/Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(1).
- Güneş, F. (2013). Türkçe’de metin öğretimi yerine metinle öğrenme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013(11).
- Gürkaynak, İ., Üstel, F., ve Gülgöz, S. (2008). *Eleştirel Düşünme*, İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
- Güven, M. ve Kürtüm, D. (2006). “Öğrenme Stilleri ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişkiye Genel Bir Bakış”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1: 75-90.
- Henderson, K. B., & Pingry, R. E. (1953). Problem solving in mathematics. In H. F. Fehr (Ed.), *The learning of mathematics: Its theory and practice* (pp. 228-270). Washington, DC: National Council of Teachers of Mathematics.
- Hotaman, D. (2008). *Yeni İlköğretim Programının Kazandırmayı Öngördüğü Temel Becerilerin Öğretmen, Veli ve Öğrenci Algıları Doğrultusunda Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b4a5e49bcf9e6.67900311. (Son Erişim Tarihi: 14.05.2018)
- Kizilkaya, G., & Askar, P. (2009). “The Development of a Reflective Thinking Skill Scale Towards Problem Solving”. *Eğitim ve Bilim*, 34(154), 82.
- Mayring, P. (2000). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. (Çev. A. Gümüş ve M. S. Durgun). Adana: Baki.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: MEB.
- MEB. (2006). *Sosyal bilgiler 6-7. sınıf programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü

- MEB. (2018). *Türkçe Dersi Öğretim Programı* (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Ankara: MEB.
- Moon, J. A. (2004). *A Handbook of Reflective and Experiential Learning Theory and Practice*. London: Routledge Flamer.
- Munzur, F. (1999). *Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında eleştirel düşünme eğitimi üzerine bir değerlendirme (edebiyat 1 ve 2 örnekleri)*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MYK. (2015). *Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi*. Ankara.
- Oflas, E. (2009). *İlköğretim öğrencilerinde eleştirel düşünme becerisi düzeyinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, E. (1998). *Eleştirel okuma*. Ankara: Ümit
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özden, Y. (2005). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem A
- Palandökenliler, İ. (2008). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Becerisi Açısından Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarikaya, B. (2016). *Problem çözme basamaklarına göre yapılandırılmış görsellerin 6, 7 ve 8. sınıf işitme engelli öğrencilerin yazma becerileri ve tutumlarına etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sarikaya, B. (2018). *Problem Solving Skills in Language Education in The Skill Approach in Education: From Theory to Practice* (Edt. Firdevs Güneş and Yusuf Söylemez). Newcastle: Cambridge Scholars Publishing
- Senemoğlu, N. (2009), *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Söylemez, Y. (2015). *Ortaokul öğrencilerine yönelik eleştirel temel dil becerileri ölçeklerinin geliştirilmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Stevens, D. D., & Cooper, J. E. (2009). *Journal keeping: How to use reflective writing for effective learning, teaching, professional insight, and positive change*. Stylus Publishing, LLC..
- Sungur, N. (1997). *Yaratıcı düşünce*. İstanbul: Evrim.
- Şahinel, S. (2002). *Eleştirel düşünme*. Pegem A Yayıncılık.
- Şentürk, M. (2009). *İlköğretim programının eleştirel düşünmeyi geliştirmesine ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Temizkan, M. (2011). Türkçe Öğretiminde Yaratıcı Düşünmeyi Geliştirme Bakımından Nasreddin Hoca Fıkraları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16).
- Tican, C. (2013). *Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim etkinliklerinin öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme becerilerine, eleştirel düşünme becerilerine, demokratik*

- tutumlarına ve akademik başarılarına etkisi.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yağcı R. (2008). *Sosyal bilgiler öğretiminde eleştirel düşünme: İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler öğretiminde, öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için uyguladıkları etkinliklerin değerlendirilmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yeşilova, Z. (2013). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin problem çözme sürecindeki davranışları ve problem çözme başarı düzeyleri.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin.